

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrť leta 2 K 10 h; za dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 6. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	161
Zimzelen . . . (Zložila <i>Ljudmila.</i>)	165
Rožmarin. (Zložila <i>Ljudmila.</i>)	165
Za narod. (Povest. — Spisal <i>Mirovič.</i>) [Konec.]	166
Srečanje. (Zložila <i>Ljudmila</i>)	173
Prijazna. (Novela. — Spisal <i>Fr. Kočan.</i>) [Dalje.]	174
Čudna senca. (Zložil <i>Silvin Sardenko.</i>)	181
Prof. dr. Gregor Krek. (Ob njegovi šestdesetletnici nap. <i>M. P.</i>) [Konec.]	182
Ne verjemi! (Zložil <i>Leo Levič.</i>)	187
Giordano Bruno in svobodna misel. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	188
Književnost	191
<i>Slovenska književnost. Govori o raznih cerkvenih slovesnostih</i> v Čadramu. — Uvod v narodno gospodarstvo.	
Časopis	192
Razne stvari	192

Naše slike.

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

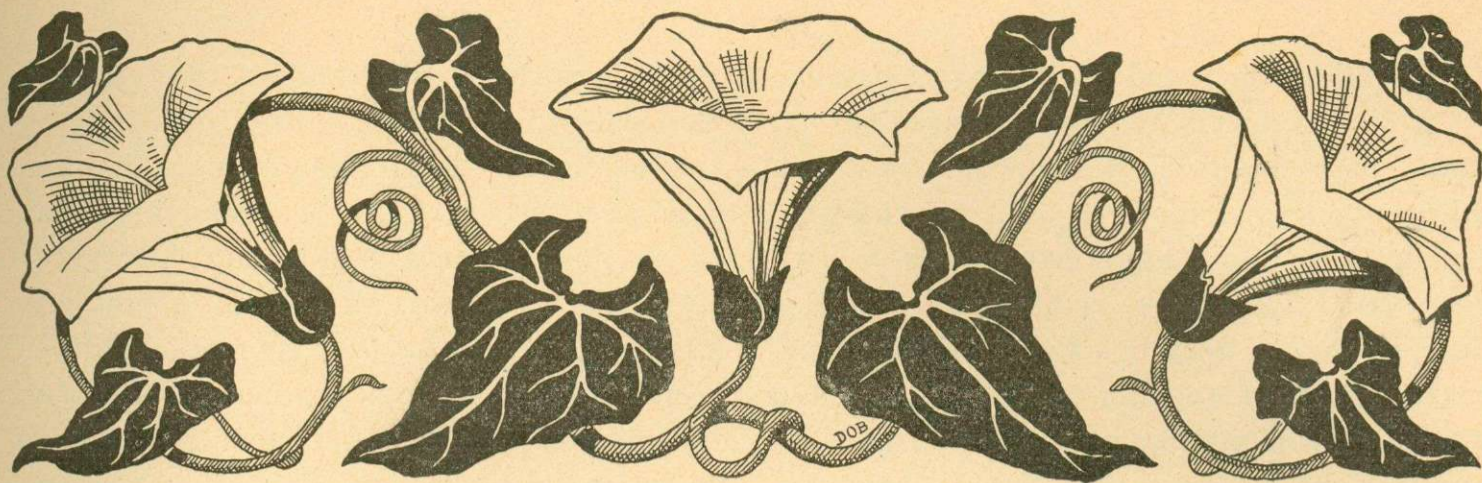
Slike.

Naš Janko. (Slikal <i>Fr. Horvat.</i>)	169
Predsednik Pavel Krüger pri svojih vojaki	177
Dr. Gregor Krek	183
Dvorana v wagensperškem gradu. (Narisala <i>Ivana Kobilica.</i>) . . .	184
Grobni spominik Iv. Bapt. Valvasorja	185

Oznanilo. Predsedništvo društva „Slovenije“ v Clevelandu (Ohio) v Ameriki nas je naprosilo pozvedeti, ali bi se dobil kak duhovnik, ki bi hotel za ondotnje Slovence imeti duhovne vaje. „Želimo si gospoda, kateri je dober govornik in ki bi ljubil svoje verne in narod. Zagotovimo mu svojo udanost in vsekako podporo v vsakem oziru. Pripravljeni smo mu plačati stroške sem in nazaj.“ Resne ponudbe po dogovoru z dotičnim ordinarijatom prosimo na uredništvo našega lista ali na predsedništvo „Slovenije“ (Matheas Ulle) Cleveland, Ohio, Amerika. — Neki slovenski duhovnik želi v družbi jednega ali dveh duhovnikov to leto potovati v Lourdes, Santiago in v Pariz. Kdor bi se želel pridružiti, naj to sporoči č. g. J. Fonu, vikarju v Kredu, pošta Robič na Goriškem.

Listnica upravnništva. G. M. Žagar, G. Bay: Tako je, kakor ste pisali, in v redu. Pri nas je bila pomota.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII. IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal *dr. Fr. L.*)

6. Uporaba prejšnjih naukov.

Kadar je resničen kak glavni ali temeljni nauk, tedaj se dá tudi pokazati, kako se ujema z raznimi drugimi nauki, ali izkušnjami, ali z dogodki, ali z navadnimi našimi nazori. Kako se ujema naš nauk o bistvu lepote z izkušnjami in z navadnimi nazori?

Kadar imamo pred seboj dobro znane predmete, ne preiskujemo, ali so lepi, ali ne, temveč takoj nam ugajajo, ko smo jih zaznali, in vseč so nam že ob površnem spoznanju. Drugikrat ne obstanemo ob tem, da bi lepi predmet spoznali samo površno, opazujemo ga tudi natančneje, gledamo na posameznosti, na dele, potem se zopet oziramo na celoto; vprašamo se, čemu je to, čemu ono; zvedeti želimo, zakaj je jedno tako, drugo drugačno: tako opazujemo in presojujemo zlasti, ako je predmet obširen, da naposled sklenemo, ali je lep, ali ni; ali je popolnoma lep, ali mu nedostaje kakega dela do popolne lepote.

Ob tem preiskovanju in presojanju se vsekako ravnamo po nekem pravilu ali merilu; odgovoriti si moramo in reči: „Zato je stvar lepa; iz tega razloga mi je vseč.“ A kaj je tisto, na kar se oziramo? Nič drugega kakor bistvo ali narava lepega predmeta. Zakaj mi ni vseč počasen in neokreten otrok? Ker je narava otroška gib-

čnost in urnost. Zakaj mi ne ugaja starec, ki uganja otročarije? Ker je narava starih ljudij, da so pametni, mirni in modri. Pač se ne zavedamo vselej tega ravnanja; ne mislimo, zakaj nam ugaja jedno in ne drugo: a kadar le mislimo in preiskujemo, oziramo se vselej na bistvo, zlasti pri umotvorih. Kolikokrat pravimo: „Ta oseba ne stoji, se ne drži naravno; ta postava je lesena, trda, mrtva; to je prisiljeno, to je nemogoče, to je ‚fantastično‘ itd.“! Vse to nam priča, da nam je merilo za lepoto to, koliko se ujema zunanja oblika z naravo ali z bistvom predmeta.

Čim bolj nam je znano iz vaje bistvo kake stvari, tem hitreje spoznamo in presodimo tudi lepoto. Zato najhitreje spoznamo človeško lepoto, ker 1. ljudi največkrat vidimo in ž njimi občujemo; 2. ker spoznavamo splošno človeško naravo s tem, da spoznavamo sami sebe. In sami sebe lahko spoznavamo, ker se nam naša narava, naše potrebe, naše moči razodevajo v zavesti. 3. Človek potrebuje najbolj človeka za svoje življenje, najbolj je „nanj navezan“: torej mu nekako vsa narava kaže, kaj je njej prikladno, kaj ne. Zaradi tega človeka ne samo hitreje, ampak tudi natančneje sodimo kakor druge stvari, s tem pa ob enem njegovo lepoto hitreje, natančneje in bolje spoznavamo in presodimo kakor lepoto drugih stvari.

Dovolj znano je tudi, da napredujemo v spoznavanju in presojanju lepote. Zakaj napredujemo? Ker spoznavamo čim dalje bolj, kaj je lepo, kaj ni. Spoznavamo pa čim dalje bolj zato, ker stvari in njihovo naravo spoznavamo vedno bolje. Kakor napredujemo v drugih ozirih in predmetih, kakor spoznavamo čim dalje bolj naravo stvari, tako napredujemo tudi v spoznavanju lepote. Konj n. pr. je lepa žival: a njegovo lepoto pozna dobro le tisti, ki je dolgo opazoval njegovo naravo, ki je primerjal skrbno in natančno mnogo konj med seboj. Nezvedenec utegne soditi mnogo drugače kakor izurjeni konjerejec.

Opomniti treba, da ne mislimo tu znanstvenega spoznavanja, s katerim točno določimo naravo kake stvari, temveč v mislih nam je ono spoznanje, katero si lahko vsakdo pridobi z opazovanjem. Ko opazujemo in opazujemo, vemo, kaj je kaka stvar in kakšna je njena narava. Kadar spoznamo to, tedaj vemo, ali se oblika ujema z bistvom ali ne. Ako se ne ujema, pravimo, da ni lepa.

V zunanjih vidnih predmetih lahko umeva vsakdo, da imajo neko bistvo ali naravo: težje se zdi to v dejanjih in v duševnih stvarih. Ako pa nekoliko preudarimo, vidimo, da ima tudi dejanje svoje bistvo in svojo naravo. To bistvo se ravna po namenu: kar je neizogibno potrebno za namen, to je v dejanju bistveno; kar se zлага z namenom in nam kaže namen v prijetni obliki, to je v dejanju lepo. Ako hoče slikar naslikati „Slovo sinovo od matere“, mora izraziti, kar je pri slovesu ali ločitvi bistveno, namreč žalost, medsebojno ljubezen in trud obeh oseb, da zatreta preveliko ganjenost. Ko bi pa slikar naslikal, kako mati sinu v roke šteje zadnje prihranjene šmarne petice, bilo bi to smešno, dasi pri slovesu včasih petic ne manjka.

Tudi v duševnih ali nečutnih predmetih je istotako, da so tedaj lepi, kadar je v njih oblika skladna z njih bistvom. Da rabimo že omenjen vzgled: Dobro delo, bližnjemu storjeno, je lepo, ako se stori tako, da bližnji ne čuti ob tem svojega uboštva, poniževanja

ali odvisnosti od dobrotnika; torej je lepo, ako se stori prijazno, sočutno, ali celo — ako je možno — skrivaj. Namen dobremu delu je namreč ta, da pomoremu bližnjemu, da ga povzdignemo, potolažimo. Kdor bi pa tako delo razglašal, ali siromaku prav živo na srce polagal, naj se spomni, koliko je prejel, to bi ne bilo lepo, ker se ne sklada z namenom dejanja. — Značaj je tedaj lep, kadar se tako razodeva, kakor je primerno blagemu, dobremu srcu, ali kadar se delovanje človekovo ujema z dobrim srcem.

Prav ta vzgled nas je privedel do vprašanja, kako je lepota v zvezi z dobroto. Ali je le dobra, le blaga duša lepa? Ali ne more biti lepa tudi zlobna? In v obče? Ali je lepo le to, kar je dobro? Ali ni lepo, kar ni dobro?

Že Platon je učil, da lepota ni nič drugega kakor dobrota. Tako je mislil tudi Plotin in tako so mislili mnogi drugi za njim. V novejšem času je ta nauk posebno odločno in krepko zagovarjal Jos Jungmann¹, ki trdi, da je lepota „notranja dobrota“ stvari, kolikor morejo biti vsled nje predmet uživanja za pametno bitje. — Kdor je premišljeval, kar smo rekli o bistvu lepote, ta ima že odgovor na to vprašanje. Jasno mu je namreč dvoje: Lepota nikakor ni isto, kar je dobrota; sicer bi bilo tudi resnično: „Vse, kar je dobro, je lepo“, in: „Vse, kar je lepo, je dobro.“ A to ni resnično. Pa tudi, če si mislimo dobroto samo omejeno, toliko namreč, kolikor nam je „predmet uživanja“, ni lepota taka dobrota. Lepoto spoznavamo drugače kakor dobroto; lepoto imamo za drugo popolnost kakor dobroto; lepoto cenimo po drugih pravilih kakor dobroto: kako more biti oboje isto? Ceprav sta prava lepota in prava dobrota vedno združeni, vendar zaradi tega se ne more sklepati, da sta ista lastnost. In v obče se tudi mišljenje ljudij s tem ne sklada; le nekaj znanstvenikov hoče to dokazati, da bi si pridobili preprosto razlago lepote. A znanstvo mora iskati resnice, ne sme pa šele delati pojmov.

¹ Dr. Jos. Jungmann, Aesthetik, 3. A. 1886, str. 148 i. dr.

In sedaj pogledimo, ali sta lepota in dobroti vedno združeni, ali ne. Dobro sploh je to, kar je svojemu namenu primerno. Ločimo pa dobre stvari in dobra dejanja, ali kakor pravimo znanstveno: ločimo fizično (prirodno) in moralno (nравno) dobroti. V prvem pomenu je dober kruh, klobuk, travnik . . .; v drugem je dobra miloščina, usmiljenost, krepost . . . Dobroti v pravem pomenu je vedno tam, kjer je lepota. V lepoti se namreč popolno kaže ali izraža bistvo kake stvari. Ne more pa se bistvo popolno kazati, ako ni samo popolno: predmet ni svojemu namenu primeren, ako nima popolnega ali celotnega bistva. Ako nima vrt vseh delov, ki so potrebni za vrt, ako nima celotnega bistva, ni ne dober, ne lep. Kdo bi imenoval lepo tako obleko, ki ni dobra ali ni za rabo?

A utegne kdo reči: Volčja črešnja ni nikakor dobra, temveč hudo strupena, vendar je lepa. — Tu treba pomisliti, da ne govorimo o dobroti v onem pomenu, kakor imenujemo jed ali pijačo dobro, t. j. okusno ali koristno, temveč v širšem pomenu, da je namreč stvar dobra — sposobna za svoj prirojeni namen. Tudi strup je primeren za svoj namen in je torej dober, in strupena rastlina je lahko lepa in dobra.¹

Jednako ni lepo to, kar ni nравno dobro. Nравno dobro je namreč dejanje, ako se ujema z nравnim redom. Nравno slabo je pa tisto dejanje, ki nравni red razdira ali se mu protivi. Slabo dejanje se ne sklada z onim namenom, ki bi ga moralo imeti vsako dejanje, da se namreč napravi kaj istinitega, kaj pozitivnega. Prav zato slabo dejanje ne more biti lepo, ker je dobroti, popolnosti, pravemu namenu ravno nasprotno. Kdor hišo podira, drevo obsekuje, sliko trga, obleko

¹ Za pojasnilo bodi nam še par vzgledov!

N. pr. voz je lahko narejen prav lepo, vendar pa je neraben, torej ne-dober. Hiša je lahko prav lepa, pa slabo zgrajena in slaba. — A taki vzgledi niso proti naši trditvi, ako le besede umevamo v popolnem pomenu. Lep voz ni taka priprava, katero hočem le gledati, temveč na kateri se hočem voziti. Ako se pa ne morem voziti na kakšni pripravi, ne morem je imenovati po resnici voza. In lep ni

užiga, ta ne podpira in ne utrjuje lepote. Kdor bližnjega vara, nedolžnost zapeljuje, laži trosi . . . ne dela nič lepega, temveč lepoto uničuje, in naj bi se sam lišpal noč in dan.

Iz tega je razvidno — razvideli bomo še bolje pozneje¹ —, da stvar ni lepa, ako ni tudi dobra.

Nadalje treba izpregovoriti še o tem, kateri možnosti se bolj prilega lepota: ali spoznavanju, ali poželenju — hotenju; z drugimi besedami: ali lepoto, kadar je pred nami, bolj spoznavamo, ali jo bolj poželimo in ljubimo; ali nam ugaja spoznavanje, ali nam ugaja hrepenenje po lepoti. Mi smo se v prejšnjih trditvah odločili za to, da je lepota predmet našega spoznavanja, a povedati moramo, da so estetiki, posebno že omenjeni Jungmann², ki imajo lepoto za predmet volje in ljubezni.

Ta misel je pa v celoti napačna; lepota ni v prvi vrsti predmet ljubezni, ampak je predmet za spoznavanje. In to je lahko dokazati. S čim se zavemo lepote, s čim se vzbudi v nas ugajanje ali ona prijetnost, ki jo podaje lepota, s čim jo uživamo? S tem, da jo spoznavamo. Lepoto imamo v svoji duševnosti takoj, ko jo spoznamo. Čim bolj spoznavamo lepoto, tem bolj jo uživamo, tem bolj nam ugaja. Kar imenujemo 'lepočutje', je odvisno od spoznavanja. Torej je jasno, da je lepota predmet spoznavanja.

A tudi z druge strani se o tem prepričamo. Lepota ni predmet volje ali ljubezni, ker sicer bi morali ljubiti vsako lepo stvar, ali pravzaprav samo lepoto, ki je na stvari. Ljubili ali hoteli bi lepe podobe, lepe pokrajine, tudi lepe živali: a vemo, da nam ti predmeti ugajajo, da jih pa ne ljubimo v pravem pomenu. In ker moramo biti natančni v besedah, treba reči, da bi morali ljubiti

voz, ako ne teče lepo; lep ni voz, ako ne služi svojemu namenu. — Sicer pa ta fizična dobroti ni vselej tako umevna in očitna, kakor je lepota.

¹ Pečali se bomo s tem vprašanjem, ko bomo govorili o umetnosti. Tedaj bomo dokazali, da ne sme umetnik nikdar napravljati ali kazati kaj slabega ali zlega zaradi zlega samega.

² Aesthetik, str. 97 in nasl.

samo lepoto, ako bi bila v prvi vrsti za voljo: a to vemo, da ne ljubimo lastnosti, temveč najprej osebe; le v nepravem pomenu ljubimo kako stvar. Mislimo si, da je kaka nam sovražna oseba tudi lepa: ako bi bila lepota predmet za voljo in ljubezen, bi morali sovražno osebo zaradi lepote ljubiti. A izkušnja nam pravi, da se tedaj ne oziramo na njeno lepoto, temveč na njena dela.

Četudi pa trdimo, da je lepota v prvi vrsti ali, kakor bi rekli znanstveno, formalno predmet spoznavanja in nam ugaja v spoznavanju, vendar je tudi to izvestno, da je ista lepota v najožji zvezi in sorodnosti z voljo. Ko nam vzbudi lepota ugajanje, tedaj se nagne k njej bolj ali manj tudi volja in ljubezen. Rekli bi s primerom, da pride lepota na prag naše volje in si voljo pridobi zase. Volja sicer lahko lepi predmet tudi zavrže, da, celo sovraži, a to le iz drugih ozirov, kakor smo poprej videli. Ako je sovražnik tudi lep človek, ne sovražimo ga zaradi lepote, temveč zaradi njegove nasprotnosti proti nam. Ko smo lepoto pokrajine spoznali, jo mirno uživamo in se je oklenemo z udanostjo; pravimo, da se nam je priljubila, in to kaže, da se je tu vzbudila tudi volja ali ljubezen. Še bolje se to vidi ob lepi sliki. Res da ne ljubimo tega, kar je tvarinsko na sliki, pač pa se nagne naša volja k temu, kar nam slika predstavlja ali kaže.

Da je temu tako, to je sploh znano, pa se lahko tudi vsakateri sam prepriča, ako pazi nase in na druge. Ni nikake sile, da bi morali ljubiti to, kar je lepo; tudi se v raznih slučajih temu nagibu ustavljamo: a da se po naravi naša volja in ljubezen k temu nagneta, kar je lepo, to je tako naravno, kakor da nam lepota ugaja. Prav zato, ker nam ugaja lepi predmet in je vzrok ugodnemu stanju in duševnemu užitku, cenimo ga in imamo za dobro stvar — v fizičnem smislu. Četudi so strupene rastline nevarne našemu zdravju, a če bi jih imeli nekoliko povitih v šopek, živo cvetočih, ugajale bi nam, in zaradi tega bi jih tudi radi imeli. Od mnogih stvari, kakor od slik,

pregrinjal, zaves, tičkov v kletkah nimamo nikakega drugega prida, kakor da nam ugajajo ali da nas razveseljujejo. Pa vendar jih cenimo in imamo večkrat za jako drage predmete.

Iz tega smo razvideli, da lepota je tak predmet, ki si prisvoji spoznavanje; lepota je umerjena za spoznavanje, in spoznavanje za lepoto. Spoznavanje ima merilo, ima pravila za lepoto, ima lepočutje. A spoznavanje lepote ni samo mrtvo delo, kakor če pogledamo na uro, temveč lepota nam ugaja, nas gane, zanima, veseli. Tedaj se pa oglasé tudi druge naše duševne sile, vsa naša osebnost se stavi v neko prijazno razmerje do lepega predmeta: tak predmet cenimo, ločimo ga dobro od drugih, utisnemo si ga v spomin. Ob enem ta predmet tudi za voljo ni malovredna ali indiferentna stvar, ker ga ne more odbiti brez razloga. Volja se k njemu nagne, ali se ga celo oklene, ako je zanjo tudi dober.

Kako sila važna je torej lepota za naše duševno delovanje! Vzbuja vse duševne moči, zanima in zavzema vso našo osebnost, prime nas v središču našega duševnega življenja, lepota življenje povzdiguje, osrečuje, omiljuje.

Kar smo sedaj-le razložili, to nam pojasnjuje drugo stvar v ocenjevanju lepote, ki se zdi našemu nauku nasprotna. Za vzgled nam bodi krastača; te živali navadno nima nihče rad, četudi vemo, da je koristna; zdi se nam odurna, grda. In naj bi tudi bilo bistvo te živali v kaki krastači izraženo prav dobro in popolno, ko bi torej po našem nauku stvar morala biti lepa, vendar se nam studi tem bolj, čim večja, čim debelejša je. Jednako je z golaznijo sploh, s kačami in nekaterimi drugimi bitji. Poleg tega poznamo tudi prav mnogo stvari, ki niso niti lepe, niti grde, čeprav je v njih dobro izraženo bistvo, n. pr. kamenje, pesek, žitno zrnje . . .

Kakor smo rekli, deluje lepota na vse dušne moči, na vso osebnost človekovo, tem bolj, ker niso moči ločene, ampak delujejo vzajemno. Zaradi tega utegne biti kak predmet sam na sebi lep, a za nas je malopomemben ali celo brez pomena. Torej nam

tudi ne ugaja, ali ga ne štejemo med lepe. Pomena pa ima stvar za nas tem več, čim bolj je z nami v zvezi, čim bolj je potrebu- jemo, čim bolj je nam sorodna. Prav po tem merilu cenimo tudi lepoto stvari. Nekateri živali pa so po svoji naravi (n. pr. zaradi mrzle krvi, sluzave kože, zoprnega duha, neokretnega gibanja) naši naravi nasprotne, zato jih nimamo za lepe. Kako daleč sega to osebno razmerje, vidimo iz teh vzgledov: Lev je lepa žival, kar priznavajo vsi umetniki. Ako gledam leva zaprtega v gajbi, ali ako gledam ubitega, naslikanega, mi ugaja, radujem se njegove lepote. A potnik v puščavi, ki zagleda brez orožja prekrasnega, močnega leva, ki gre naravnost nadenj, nikakor ne občuduje njegove lepote; zanj je ni; on gleda le zver, ki mu hoče ukončati življenje. Ko bi bil skrajnje sestradan in žejen lepoznanec pred bogato zbirko najlepših slik, ne bi imele zanj nikake ugodnosti; najlepša godba bolnika bolj muči kakor pa razveseljuje — zaradi njegovih bolečin.

Toliko deluje osebno stanje ali razmerje na uživanje lepote. Zato ni nasprotno našemu nauku, da nimamo vsake stvari za lepo, četudi je v njej bistvo izraženo popolno. Pripomniti treba tudi to, da je večkrat tudi samo bistvo kake stvari za nas brezpomembno, da je to bistvo nedoločno, maloumevno, da nam ne vzbuja zanimanja; zato pa tudi stvar ni lepa za naše spoznavanje. Znano je pa tudi dovolj, kako se nam kaka stvar ali kaka oseba zdi tem lepša, čim bolje jo spoznavamo, čim dalje ž njo občujemo, čim tesnejše je razmerje osebe do osebe. Lepota sama ob sebi se ni povišala, tudi naše spoznavanje ni napredovalo, pač pa se je osebnost premenila, in so se k spoznavanju pridružile še druge moči, zlasti hotenje z ljubeznijo. In že pregovor pravi, da se ljubezni zdi vse lepo.

Treba torej v nauku o bistvu lepote priznati velik pomen hotenja in ljubezni na uživanje lepote, četudi ob lepoti najprej deluje spoznavanje. (Dalje.)

Zimzelen . . .

Zimzelen, zimzelen
sredi goščave,
srce nareka ti,
gorke pozdrave.

Ko je pomladne dni
cvetje razvito,
prvi mu klanjaš v dar
zeleno kito.

In ko jesenske dni
cvetje odpada,
venček tvoj mu na grob
zima poklada.

In če življenja cvet
v smrti povene,
venček tvoj, zimzelen,
grob mu odene.

Zato pa, zimzelen
sredi goščave,
srce nareka ti . . .
gorke pozdrave!

Ljudmila.

Rožmarin.

Tam na vrtni gredi
raste rožmarin.
Pridi, ob slovesu
dam ti ga v spomin.

Deni na srce ga,
čuvaj ga skrbno,
morda kdaj ob njem ti
rosno bo oko.

Rožmarin povene,
ž njim spomin bo vzet.
Tudi ti boš nosil
v srcu veli cvet.

Ljudmila.

Za narod.

(Povest. — Spisal *Mirovič.*)

(Konec.)

VI.

Po odhodu okrajnega glavarja se je nadaljevalo v našem okraju nekdanje politično tekmovanje. Neodvisna stranka je sedaj prodirala lože nego kdaj prej. Stranka je stranki očitala razne stvari, ki so pa za našo povest brez pomena.

Gregor Zevnik je stal neki dan pred gostilno pri Muhiču, napajal par volivcev, ki so ga došli vprašat za svet, in si veselo brisal roke ob hlače na stegnih. „Večen kandidat vendar ne ostanem, ho, ho! Moj najhujši nasprotnik, če Bog dá in sreča junška, sramotno pogori z vsemi onimi, ki so me nekdanj prezirali. Vsekdar sem imel srce za narod; Zagolli tudi pravi, da je ima, a samo pravi. Mene je hotel neki dan zagnati na cesto, pa sem si usodil denarje, ho, ho! tam, kjer so bili, ho, ho! In sedaj sem celo kandidat. — Vsi njegovi tisočaki mu ne bodo pomagali.“

Dočim sta se obe stranki tako „podajali“, so se previdno, kakor človek, ki ve, kaj dela, pomikali med volivce socijalni demokratje, s kazalcema obeh rok kazaje na levo in desno: „Taki-le so ti vaši mali in veliki bogovi! Z obljubami, katerih jim nikdar ne zmanjka, hočejo premamiti vas, da bi jih volili in s tem osrečili najprej — same sebe; svoje napake pa valé drug na drugega. Pravi vaši prijatelji smo mi. Mi vam ne obetamo ničesar, pa tem več delamo. Ne verjemite gospodi; ona služi kapitalu, ki dere njo, nas in vas. Mi hočemo delovati na to, da postane delavec tudi so-lastnik in sopoveljnik vsemogočnemu kapitalu!“

In marsikdo je zganil z rameni: „Res je tako! A obljubil sem že na obe strani. Več ne morem!“

Nekdanji seliški sodnik se je silno čudil, da je dobil bivši njegov adjunkt dvatedenski dopust po tisti lestvici, po kateri so mu „njega dni“ prihajali resni ukori. „No, no, bolezen je, bolezen —“, je godrnjal močno skozi nos, „to so pl. Zagollija zveze. No, no! Tak je res sposoben za poslanca. Pod njegovim okriljem postane Šenica prej pravosodja minister nego jaz deželnega sodišča svetnik. No, no!“

Vendar se to modrovanje ni uresničilo.

Še pred volitvijo je dobil sodnik naslov deželnega svetnika in za priboljšek — modro polo.

Šenica je tlesknil ob dlani: „Sedaj gre moja pšenica v klasje!“ Nekega večera sta bila z Irenko pri vdovi Ivanki v Podgorju, kjer sta z dobršno malico dovrševala istega dne agitatorsko poslovanje.

„Glej no, Josip! Kakor nalašč! Ali nisem ukrenila modro, da sem vaju spravila z bratom? Kdo drugi bo v Selišču sodnik, če ne ti?“

„In kdo gospa sodnikova?“

„O tem rajši molčiva, počasnež; saj bi lahko že bila.“

On ji je z obema rokama stisnil lici in pogledal zaupno v ono rjavo oko, in tiste mehke ustnice . . . in poklical še jeden liter.

„Ivanka, Ivanka! Kaj pravi ta-le moj — Josip?“

„I, kaj pravi? Oh!“ Častitala je obema in slednjič pristavila še dvakrat: „Oh!“

„Potrpajte, gospa, in nikar se ne šalite! Tudi vam še zasije toplo solnce — ljubeznive sreče. Tudi vi še dobite krepko moško podporo; mladi ste še, čvrsti, krepki in take podpore tudi potrebni. Tako nežna vdovica, oh! . . .“

Irenka ga je udarila po ustih.

„Nikdar, gospod pristav, nikdar!“

„He, he! Poznamo, poznamo!“

In Vodnik in Strossmayer sta gledala na srečno trojico.

„Ivanka, na, pij!“ ponudi Irenka solzeči se sestrični. „Kaj se boš branila? Sedaj si sama!“

Okusila je, nakremžila lepo lice in položila zahvaljujé se kupico na mizo.

„Tako malo?“

„Ne smem, oh, ne smem!“

„Pa vendar skrbite vedno za dobro kapljico v kleti.“

„To je pa moja dolžnost.“

Šenica je zopet nalil in zopet izpraznil kupico.

„Josip! Noč se bliža. Plačaj in pojdiva! Danes sva opravila dobro.“

„Pa res! Kako bo kaj z volitvijo?“

„Izvrstno, veš, Ivanka.“

„E, kaj izvrstno! Figo, izvrstno! Ko bi le ljudstvo ne bilo tako zatelebano v tiste stare predsodke. Bomo videli!“

„Josip! Rajši reci tako, da sva midva še vse premalo pridna.“

„A, ha! Pri kupici sva, kaj?“

Pijmo ga, pijmo,
dokler živimo,
saj ne dobimo
ga kapljice tam.

Bog te živi, nevesta! Zevnika pa naj vrag vzame!“

S tem se je tolažil za neuspehe.

Zvečer je Irenka štela, računala glasove, čitala nasprotna poročila in često odgovarjala agitatorjem v drugih okrajih, a Šenica je po gostilnah razvijal Franov program, pil in pil, pa bodočega svaka tolažil z vsakovrstnimi pretvezami.

Slednjič so nestrpno čakali samo še dneva volitve.

„Le par glasov še, veš, Fran, pa smo pod streho, ali pa naj par nasprotnikov za tisti dan zboli . . . Ne stane baš mnogo.“

„E, to bomo naredili, kako pa!“

Na bivališču okrajnega glavarstva v trgu I. se je še zjutraj pred določeno uro zbirala množica ljudstva: volivcev, nevolivcev, agitatorjev in radovednežev. Z vseh strani so prihajali dolgi vozovi z možmi volivci.

Josip si je izmislil poseben dovtip.

Zvedel je namreč, da imajo nasprotni volivci plačan skupen golaš v neki gostilni, in naročil za svoje ljudi v nasprotni gostilni telečjo pečenko. Zato je pa vrgel med ljudi takoj zabavljico, da je golaš konjski in oslovski. Pečenka je pa ostala, kar je bila, gosposka jed, kratko: volivci so se ločili v skupini: „gospodje“ in „osli“.

Ko sta s Franom liki metulja obletala vse skupine, je vprašal večkrat Šenica volivce: „Ste-li vi ‚gospod‘, ali ‚ihaha‘?“

„Jaz mislim, da sem gospod, a vi ste ihaha!“ je bil odgovor predrznih mladih mož Zevnikove stranke.

In molčé sta jo popihala čakati prihajajočih volivcev, da bi se jim prikupila ali drugače pridobila par glasov.

Res se je posrečilo; a dvakrat je moral celo Josip sam skrivaj poseči v žep, da so se pogodili, zakaj Zagolli je nerad popuščal denar. Za večjo varnost in sigurnejšo zmago sta kupila celo nekaj glasov povrhu, in zdravnik, ki je pokojnemu Pavčiču potrdil ‚hripo‘, je imel danes precej opravila, da je volilnim možem preiskal vse dozdevne bolezni.

„Pri moji veri, veš, da ni — dobro?“ vzklikne Fran.

„Kako ne?“

„Volitev se je že pričela. Poglej na dvorišče! Poznaš-li one neznane obraze?“

„Jaz nikogar.“

„Jaz pa vse še iz Trsta: socijalni demokratje, mein Lieber!“

„E, kaj bodo ti! Ljudstvo je še preneumno za njih ideje. Niti mene niso umeli.“

„Boš videl, dragi moj!“

„Pa v komisijo?“

„So volili od naše strani samo mene.“

„Saperment! To je slabo.“

Oba sta se hipoma izgubila med volivci na prostranem dvorišču. Zamišljena in v silnih skrbih nista uzrla niti Vinka pl. Zagollija, stoječega z nadučiteljem Rusom takoj pri vhodu.

„O, ta vrag! Vi ne veste, ljubi moj, koliko to stane!“

„Najbrž premalo, gospod plemeniti.“

„Sedmi stotak je izginil že včeraj.“

„Kaj, stotak! Ko bi rekli: tisočak, tako-le, gospod plemeniti, pa bi šli nasprotniki ihaha!“

„Pa tako, kaj mislite?“

„Mislim, mislim — kaj mislim — tako-le, da bo težko kaj.“

„O, ta vrag!“

„Na volišče, na volišče, kar je ‚gospodov‘!“

Fran pl. Zagolli je hitel k svojim ovčicam, Šenica za njim.

„Josip, pusti me! Ti si že pijan. Pojdi pit črno kavo, pa pridi počakat končnega uspeha!“

Jednostavno klicanje imen volivcev, jednostavno in enakomerno nazivanje bodočega poslanca. Volilni zapisnik je kazal tri odbrance: Zevnik z večino od kmetiške stranke, pl. Zagolli z manjšim številom glasov od stranke ‚gospodov‘ — in Dolenjčič od socialnih demokratov, ki so pobrali pl. Zagolliju največ glasov.

„Škandal! Sramota! Kdo bi si bil mislil! Saj smo vendar pošteni posestniki, pa ne anarhisti, mokračiči in puntarji! Proč ž njimi!“ so godrnjali presenečeni Zagollijevi volivci, a demokrati jim niso ostajali dolžni: „Vi ste gosposki hlapci, sužnji, gosposki ‚ihaha‘!“

Ožja volitev! Zopet klici ogorčenja: „Kaj takega še nikdar! Škandal! — —“

Konec!

„Propali smo! Propali smo! Ti prokleti mokračiči! Škandal! Grobokopi naroda! Vladni mameluki!“

„Živio Zevnik! Strani z ‚gospodo‘! Sedaj pa le na golaš! ‚Ihaha‘ bomo dali ‚gospodi‘! Živio!“

Gosposka teletina se je nagloma umaknila, in premaganci so se razkropili na vse strani, očitaje nasprotni stranki izdajstvo; gostilničar je pa tožil, da se ne bo dal nikdar več speljati na led, ker ima sila veliko izgubo.

* * *

Nekoliko drugače se je igra končala zvečer v Selišču.

Ko je pl. Zagolli videl, da je sramotno poražen, je sedel na lahki koleselj in odfrčal, kakor tič v svoje gnezdo, grdo gledaje vsakogar in z rezko kletvico med zobmi; klel je pa ta dan le nemški. — Šenica je dobro pil in sladko dremal med nasprotniki pri golašu.

Zvečer so se shajali pri Faninki poparjeni nezavisni, še vedno stiskali pesti in se popraševali:

„Kdo je kriv? Saj smo računali na gotovo zmago!“

„Ali vidite? Jaz sem vedel, da bo tako!“ se je ustil Gorenjec in pritiskal palčev noht na usta.

„E vraga si vedel!“

„Tiho, Matevž! Veš, jaz berem. Kaj pa bereš ti tam na Velikem Potoku, kjer imate celo nekaj krajši dan nego drugi zemljani.“

„Zato pa imate vi Podgorci toliko daljšega, da vam ostaja še po štiriindvajset ur za bahatost na dan.“

„Ali pustimo to, Matevž! Poslušaj! Ti si vrl človek! Vsi Potočani niso toliko vredni. Ali tega vendar ne veš, zakaj nisem hotel biti volilni mož.“

„Ker si pol tič, pol miš.“

„O, ne, primejduši! Kako to veš?“

„Ker si se branil izvolitve, pa si vendar trdil, da sta ti in pl. Zagolli nekakšna aristokrata.“

„Matevž, škoda, da sva bila že kdaj prijatelja! Ali ne veš, da imam otroke za šolo, in da grehe starišev dandanes maščujejo na otrocih? Kolikokrat, ali se ne spominjaš, sem vam to pravil! Tudi pokojnemu Pavčiču sem to pravil, in on je potem celo stvar celo po časnikih vlačil in se košatil z mojim — s tujim perjem.“

„Hm, hm, da, da. A čuj, kaj ta krik? Kaj pa to?“

„O, saperment! Pijanci! Matevž, saj sem vedel: Slovenec pije na veselje in na žalost.“

Krik se je bližal: „Oh, oh, oh! A, a, a!“

„Kaj se je zgodilo? Fani, povejte, no! Fani, plačam! Račun, prosim!“

Fani ni videla, ni slišala svojih častitih gostov.

Naš Janko.

Slikal *Fr. Horvat.*

Pristava Šenico so vlekli Zagollijevi hlapci naravnost k njej.

„Luč, luč! Hitro luč!“ Vse se je zgrnilo v vežo.

Prišel je tudi vdove Faninke zaročenec in ljubeznivo se naslonivši na njeno ramo vprašal, kaj bi utegnilo biti temu vzrok.

„Sama ne vem, ljubi moj. Najbrže je padel po stopnicah. Mož ga je včasih rad srkal.“

„Ne, ne, gospa!“ se je protivil hlapec. „Naš gospod so ga udarili s stolom po glavi, ker je pred volitvijo menda premalo delal po teh-le vaseh in menda, veste, tudi preveč pil. Pa menda sta imela piko drug na drugega še od tistikrat, veste, ko so ju razpodili tam-le za fabriko, ker sta se streljala.“

„Oh, kakšno je pri nas v gradu nocoj“, pristavi drugi hlapec. „Slišite, taka večerja je bila pripravljena! Slišite, buteljke se še sedaj močijo v ledu, pa so vsi zbežali. Tudi podgorski gospod je bil povabljen na zaroko, slišite, pa ga ni. In pa gospa so zbežali v svojo sobo in pa gospica so pokleknila pred brata, slišite, in kričali: ‚Na, ubij še mene! Sedaj, ko si njega, udari še mene, Fran! Jaz in moj Josip morava skupno doseči palmo narodnega mučeništva.‘ Tako so kričali, pa udarili jih vendar niso.“

„O, o, a, a, a!“

Na tleh zdihujoči ranjenec se je vsem smilil. Nekateri so se že spogledovali: kaj pa sedaj?

„Gori ga nesite v sobo št. 1“, reče gospa, „pa hitro po zdravnika!“

Gorenjec ni mogel trpeti človeške krvi in ni prišel gledat, marveč je tem radovedneje popraševal druge in tem plašneje gledal:

„Kaj, kaj se je zgodilo?“

„Polovica las nad levim ušesom mu manjka.“

„Si videl, Matevž?“

„E, videl, videl, magari ne! Najbrž mu manjka tudi toliko glave.“

„Kaj, Franu? škoda!“

„Ne! Šenici! Res s teboj se ne more več govoriti.“

„O, ti premejši! Iz tega ne bo nič prida! Kako sem razburjen!“

„Počakajmo, kaj poreče zdravnik!“

„Pa res!“

V kotu je Lobnik gladil svojo brado in pritrdil: „Dro, dro!“

Pocedili so zadnje kapljice v kozarce, pozabavljali Zevnikovi izvolitvi, ki mora biti vsekakor ovržena, klicali še vina, katerega jim ni imel kdo prinesti; kar stopi v sobo skrbno si brisaje umite roke zdravnik, majhen, siv možiček:

„Dober večer, gospoda! Ne bo hud'ga, ne bo hud'ga! Smrt ga ne more bit, če ga ni prebita tista kost.“

„Hvala Bogu! Veste, meni je zastran Frana. Ta-le tukaj gori je že tako — izgubljen — pijanec.“

„Počasi, Viktor!“ ga ustavi Cesar. „Takah zaslug za narod, kakor jih ima pristav Šenica, ne boš imel ti nikdar.“

„In tebi jih tudi ne privoščim.“

„Prosim; jaz vem, kaj govorim. Moža sem poznal osebno in prav dobro.“

„Resnica, resnica“, je pomagal zdravnik. „To vam je velik slovenski patriota! Klobuk z glave, vam rečem, gospoda. Govornik —.“

„Pijanec“, dregne zopet Gorenjec.

„Prosim, gospod! V moji dežela — ker jaz sem iz Italia doma — so pitorji, so poeta, so skulptorji — sami artisti intelligenti! A kadar začno piti — la pregho! Altro che ubbriaconi. To vse dela genio!“

„Pa navada“, potrди Gorenjec bolj po tihem, zakaj na umetniško polje se ni rad spuščal drugače, kakor z usti polnimi hvale in z mislimi daleč proč.

Ropot, ki je bil v veži in po stopnicah prenehal po zdravnikovem prihodu, se je zopet začel in še celo hujši. Luči po veži sem in tje, po stopnicah gori in doli, tekanje po cesti, skrivnostno šepetanje, zamorjeni vzdih . . .

„Morda je ranjenec slab, gospod doktor!“

„Ma ga ni mogoče“, vzklikne, pa vendar stopi pogledat.

V tem stopi v sobo preplašena in objokana gospodinja:

„Oh, ne veste, ne! Bog nas varuj! Druga nesreča! Pa kakšna! Irenko so sedaj-le pobrali na vrtu malo živo. Skočila je z balkona, hoteča najbrž kakor v sanjah za njim — za ženinom, o katerem je mislila, da je mrtev. Gotovo se ji je zmešalo, revici. — Čujte no! Sedaj-le je pozvonilo, jo gredó spraviti z Bogom.“

„Tudi ti-le je Šenica zmešal glavo s svojo pretiranostjo za narod, le meni verjemite! Jaz vem, koliko je sanjarila prej, ko ga ni še poznala, in sedaj, ko sta bila tajno zaročena.“

„E, saj bi ne bilo napačno, ko bi jo bil vzel.“

„Ne rečem, ne rečem; morda bi se bil celo poboljšal in postal po svojih izvrstnih sposobnostih trezen politik.“

„In s tem bi bil nam in sebi veliko več koristil nego s pretiranimi frazami ob polnem litru in na pol in več pijanih poslušavcih.“

„To ga je pogubilo; zakaj v uradu je bil s strankami — z mano ne — prestrog. Zato je ko agitator tako malo opravil. E, he! Včeraj z bičem, danes s kruhom ne ide več. Ljudstvo ni tako neumno —.“

„Viktor, danes imaš nenavadno dobre misli.“

„Ali nisi vedel še tega? Jaz berem — čitam —.“

„Seveda, pa govoriš včasih tako neslano, da bi te pes ne poslušal, a danes —?“

„No, pa prinesite še merico! Matevž, ti si vrl človek, veš; midva sva oba vrla človeka. Čakaj, to-le še popijeva, pa pojdeva!“

V tem hipu so pozvali zdravnika k Zagolliju.

„Veš kaj, Matevž, danes je dan imenitnih dogodkov. Počakajva, kaj bo še tukaj!“

Kmalu je Faninka prijokala v sobo:

„Revica je v nezavesti. O, moj Bog! Samo v sveto olje so jo deli. Zdravnik pravi, da ne pričaka dneva, oh! . . .“

„Viktor, sedaj pa le domov! Zadosti veva. Lahko noč, gospod Lobnik; gospa, lahko noč!“

„Oh, zame ne bo lahka noč!“

* * *

Fran pl. Zagolli je plačal Josipu Šenici za težko telesno poškodbo vsled sodne razsodbe nekaj stotakov; za res je pa le pristav poravnal njemu stari dolg.

V deželno- in državnozbornske volitve se ni mešal več, dasi še sedaj hrepeni po železnici. Ako ga je kdo vprašal, zakaj je tako nagloma vse opustil, je molčé pokazal mavzolej na pokopališču, češ: „tam-le biva moja sestra — žrtev pristavove in moje navdušenosti za narod. E, to ni in ni za nas aristokrate, kaj?“

In nevoljno se je obrnil strani, šel pogledat nove konje z Ogrskega ali pa s puško in torbo po zajčke v Jelenje, kjer se je nekdanji strogi red, zahtevajoč jedenkrat v letu zajčjo smrt, temeljito premenil. Zagolli straši zajčke skoro vsak dan v neprepovedanem času. „Stalna na tom svetu samo miena jest.“

Vendar pa roma zajček varno in skrivaj v Zagollijevo kuhinjo, kjer mu za to določene roke odmerijo vsa drugačna pota, nego jih je imel nekdanji prednik, provzročivši v javnosti tako opasne posledice.

Ob zadnji občinski volitvi so ga seliški tržani soglasno izvolili županom, in pl. Fran je ta častni posel tudi sprejel, samo da pokaže tekmeču Zevniku, da navzlic poslanstvu nima v rodni občini toliko zaslonbe, da bi bil zopet župan.

Ko je o neki priliki Gašpar Lobnik obiskal svoje znance in fabriškega izdelka poživavce in se oglasil v Podgorju pri Gorenjcu, je moral javno priznati, da Fran župani izvrstno.

„Kaj? Ne samo izvrstno, tudi varčno. Slišim, da namerja s čistim dobičkom pri občinskih dohodkih kupiti tamošnjo pivovarno, kaj?“

„Pa naj jo kupi, dro, dro! Rajši služim njemu zastonj nego čifutu za tisočake, dro!“

„Tako je prav, gospod Lobnik! Svoji k svojim! Tudi jaz imam otroke; za te moramo skrbeti, ne?“

„Dro, dro!“ In pogladil je dolgo pivarsko brado in pomislil, da najbrž vse to ne bo nič pomagalo: pl. Zagolli ga je najbrž —

po tolikih tirjatvah in tolikem čakanju — že naznanil čifutu, ki ga zastran dolgovi za otroke v šolah gotovo zapodi po svetu.

„Vi lahko skrbite, ker imate kje vzeti, gospod Gorenjec, pa redite se poleg tega, da vas kmalu mast zalije.“

„Kaj, imam kje vzeti, seveda: dokler mi dajo v hranilnici.“

„A-a-a!“

„Resnica! Danes so slabi časi, mi smo pa iz dobrih časov navajeni dobro živeti. Za mojo pamet je bil v Podgorju samo moj oče ‚gospod‘, a sedaj je že vsak rokomavhar.“

„Dro, prav res! A krivice se vam ne pozna.“

„E, veste naduha, naduha. Preveč kadim, veste . . . eh, eh! . . . in pijem; jem malo, eh, eh! in hodim malo.“

„Ta ne bo še kmalu jenjal kašljati“, si je mislil Lobnik.

Še tisto pomlad se je oglasil pri srečni nevesti Faninki in vzel slovo:

„Gospa, vi lepo v sveti zakon, jaz pa z nebrojno družino s trebuhom za kruhom. Taka je naša sreča!“

„Torej res greste?“

„Res!“

„Kam pa greste?“

„O, da bi jaz vedel, gospa!“

„Revež!“ je pomislila, še vedno lepo oko je orosila solza, a gospa mu je molčé ponudila roko.

„Bom pa pozdravil v Ljubljani Šenico.“

„O, prosim, gospod! Ali veste, kaj dela?“

„Hm! Kaj bi ne vedel: pije in piše.“

„Kaj nima službe?“

„Ima penzijo, pa se vežba pri odvetniku, a skrb in žalost utaplja v vinu, kar je še najmodrejša . . .“

„Prerad ga pije.“

„E, gospa, tako vrl narodnjak, ki bi zgorel za narod, in tako malo sreče! Kaj pa hoče?“

„Z Bogom!“

„Z Bogom!“

V Podgorju se je ustavil tudi pri vdovi bivšega poslanca, kjer je potoški Cesar — sedanji župan — tirjal nekdanji dolg.

„Saj sem pravil, da nas bodo prodali, kakor so poštarja Slakarja!“

„Stric, ne bodo vas ne; tudi vi nas ne bodete. Sama znam delati. Prosim, izvolite določiti dan, pa se na sodišču pogodiva, v kolikih obrokih vas izplačam.“

„A, tako?“

„I, ajte no! Več ne morem, kakor plačati, dasi ni dolg kdo ve kako velik. Ali vam še to ni prav?“

„No, no!“

Pogovor je ustavil Lobnik:

„Gospoda, prosim, oprostite. Jaz odhajam in pozdravljam vse skupaj.“

„Torej vas je res poslal Zagolli?“

„Res!“

„Za Šenico . . . Pa saj sta bila prijatelja!“

„Dokler se mu ni posrečilo dobiti cenejšega pivarja v novo kupljeno tovarno, ki pripravi oba na beraško palico.“

„Da, kaj hočete! On je sedaj v Selišču mal bog.“

„Da, svojim častivcem, in veliki vrag svojim protivnikom.“

„To ga bo ujedlo; bodete videli. Slišim, da je že naletel zaradi neke prisege. — Soproga mu je umrla. Otrok nima. Živi kakor bi ne bilo pekla ne nebes. To ne more naprej . . .“

„Moj rajni ga ni mogel niti s koncem očesa.“

„E, tudi Šenica ne; in to ga je pogubilo“, pravi župan.

„Kako, kako?“ vprašata oba radovedno.

„Oni dan sem slišal v Ljubljani, da je že v bolnišnici: suhi kašelj, vinska jetika se ga je lotila. In pa to vedno trdi: ‚Moram, moram za njo, za Irenko, ker je ona mislila, da mora za mano; sedaj me pa čaka, sirota! Tako-le plačujejo delo za narod, ha, ha! Pa še pravijo, da me vtaknejo v norišnico, ha, ha! One druge v norišnico, ki so mi zagrenili življenje; jaz pa moram za Irenko, saj sva se skupaj trudila za narod, za narod, smrt za narod.‘ A jaz sem še trden, hvala Bogu! Ko dobim službo, se pl. Zagolliju javno in prav primerno zahvalim.“

„E, tudi jaz bi se mu zahvalil in še marsikdo za potrebo: ko bi ob zadnji volitvi ne bil tako nespreten, bi imeli že železnico. Kaj bo Zevnik? On je samo za doma.“

„In še za doma ne, — pa dober človek, dro!“

„Hm!“ je skomizgnil Cesar in se tudi sam odpravil za odhajajočim pivarjem.

Voza sta zdrčala s Pavčičevega dvorišča drug za drugim; Cesar in Lobnik sta pa takoj na cesti srečala strica Korena in učitelja Dobravca, ki sta prijateljski kramljaje šla po vasi.

„Bes te plentaj!“ zagodrnja Cesar predse v koleselj: „Odklej sta pa ta dva prijatelja? Svet se res preminja.“ In še ozrl se je za njima, kar ni bila njegova navada. „Hm! Slučajno se nista dobila!“ Hotel se je še drugič ozreti, pa je rajši udaril po kobilici, da sta kakor veter zdrčala na Veliki Potok.

Sedaj je le še kratka naša povest:

V veseli družbi obeh pl. Zagollijev, Viktorja Gorenjca in še nekaj navadnejših Podgorcev se samo stric Koren in Dobravec nista gledala rada, kar se dvigne stric in približa svojo kupo Dobravčevi:

„Bog te živi, če smem tako reči. Pozabiva!“

„No, pa Bog te živi, stric, ali da me ne boš več ovajal zastran nelojalnosti!“

„E, to je minulo, in sam sem vesel, da je minulo. A Bog sam ve, da ste tedaj trpeli sami nedolžni; jaz sem menil okresati Pavčiča, s katerim nisva bila prijatelja.“

„A, tako?“

„Tako, tako!“

„Ne-li tudi Šenico?“

„Ne vem, čemu? Z mano ni bil nikoli preveč robot . . . Sem zabil . . .“

„Potem bodi odpuščeno in pozabljeno!“

„In pozabljeno! Živio! Pa tisto pesem boš pevce odvadil“, pristavi Dobravcu na uho.

„Tega se nisem učil, stric.“

„O, vem, vem; pa znaš tudi — samouk.“

Vesel je bil sivi starček in ponosno se je dvigal na prste, kakor da hoče tudi v velikosti, ne samo v čislu in časti doseči nekdanjega Pavčiča.

Srečni stric!

Znana podgorska kronika, zanesljiva po svoji natančnosti in nepristranosti, pa završuje stvar mirno:

„Danes nas je zapustil učitelj Dobravec. Skozi dvanajst let so mu pevci in orgle izvrstno peli. Tudi sam je znal peti. Tista pesem pa, tista grda o Iškarijotu, se ni nikoli več pela in se ne bo, ker so jo pevci morali pozabiti. Tako je prav. Zato želimo prijatelju Dobravcu, da bi bil na svoji novi službi srečen ino zadovoljen; če pa ne, naj se precej povrne zopet k nam.“

Ker smo že na koncu, ne smemo zamolčati, da ni bil pisec podgorske kronike nihče drugi kakor stric Koren sam.

Zadnja beležka, tičoča se naše povesti, slove:

„Včeraj je bil odstavljen od županovanja seliški župan zaradi nepravega pričevanja v neki pravdi. Suum cuique!“

Srečanje.

Tam po beli cesti
gre pogrebcev trop,
milo zvon iz line
vabi na pokop . . .

A po drugi poti
ženi se mudí,
mirno ji v naročju
drobno dete spí! —

Ljudmila

Prijazna.

(Novela. — Spisal *Fr. Kočan.*)

(Dalje.)

III.

Ko je šla drugi dan proti poldnevu po vode na korito, ga je videla tje čez vrt. Konja je napajal v grapi. Malomarno je slonel ob živali, gledal nekam v daljavo in žvižgal napev tiste, njemu včasih najbolj priljubljene: „Tički pojejo . . .“ Oblečen je bil po domače: predpasnik je imel in pero na klobuku.

Toliko je videla prvi hip.

Ozrla se je bila namreč v naglici in nevedé. A kakor hitro ga je opazila, je povesila pogled in pristavila škaf.

Kri ji je bila šinila v lica tisti trenutek. Razburila se je bila in priti ji je hotelo takisto milo, kakor ko ga je zapazila včasih pred leti tje preko vode. Pred leti je običajno tudi napajal takole pred poldnevom, in tedaj jo je vselej poklical sem čez, če je tudi ona slučajno prišla po vode prav tedaj: „Anica, Anica!“ In takoj je vedel kaj zanimivega.

Tega se je spomnila — —.

A v naslednjem hipu se je spomnila nečesa drugega: sinočnega večera.

To je delovalo! Za prvim občutom se je porajal takoj drug, povsem drugačen: neprijeten, tlačeč, moreč . . .

„Bilo je tako, a sedaj je drugače; bo moralo biti drugače!“

Ta zavest jo je tlačila kakor mora. Prav tedaj in morebiti prav zato, ker ga je videla pred seboj, je čutila težo te zavesti huje, nego jo je čutila prejšnji večer, prejšnjo noč.

Da se ni sramovala sama pred seboj, češ: ali je vredno —, izvestno bi ji bila ta zavest posilila obupno solzo v oko. Tako pa se je premagala.

„In kdo je kriv temu, da ni več tako, da sploh ne bo več tako?“

„On, on — s svojim sinočnim korakom, s svojim —.“

Porajal se ji je zopet drug čut tudi bridek, trpek ob jednem.

Tega odpustiti mu ne more, ne sme. Da je moralo priti do tega! Kak razloček, sedaj in poprej! In še včeraj je upala in se veselila tistih časov: kadar pride on, in ko pride Pavle, se bodo zopet pootročili vsi, tudi Cila . . .! Prišlo je pa ravno nasprotno. Da bi ostalo vsaj pri tem, kakor je bilo ti dve leti, ko je bil Anton pri vojaki! Samevala je res; s Cilo sta si kratili čas, in k Tilki je hodila, da sta zapeli včasih. Nič hudega ji ni bilo, in vesela je bila pri tem. A sedaj? Ali bo mogla zapeti še kdaj tako prosto in tako veselo? On ji je zamoril in zatrl vse, on je kriv, da je prišlo do tega! On! O, sedaj mora biti nasproti njemu druga, ne več tista nekdanja: „Anica, Anica!“ Druga, ker razmere so se izpremenile, ker prišlo je drugače —, tako kakor si ni želela . . .

Voda je padala v škaf s truščem. Prepočasi! Čakala je nestrpno. Mislila je, da jo gleda sem čez vodo, zdelo se ji je, da čuti žarki pogled njegov — —.

Bala se je . . . Ne, nič se ni bala, samo dočakati ni mogla, da se nateče voda. Kosilo je vrelo, mudilo se ji je.

Škaf je bil poln. „Hvala Bogu!“ In trdo si ga je postavila na glavo in odhitela v vežo, niti ozrla se ni bila.

V veži je trebila Cila solato.

„Danes se mi bo kaj prilegla“, — je rekla in jo vsula v škaf — „Anica, poglej kako lepa je in mehka! K letu jo bova sejali več. Taka-le se še na jesen prileže človeku.“

„Včasih je niste marali.“

„Včasih res ne. Ko sem bila mlada, je skoro videti nisem mogla —, na starost pa, poglej, ko je človek ves betežen, se mu pa še okus izpremeni. To pravim!“

„Cila, kaj pa naduha? Ali ste spali ponoči?“

„Spala! Vso noč! Sama sebi sem se čudila zjutraj. Prav! Tudi danes je dobro.“

„Dnevi so topli, in to vam prija.“

„Res, vreme je lepo.“

Dan je bil najlepši. Po zraku so trepetali solnčni žarki loveč se za tropom mušic. V prahu so greble kokoši, petelin je pel. Strnad se je zibal na slivi in zažgolel sedaj pa sedaj po svoje v jasni zrak.

Zdelo se ji je, da poprašuje tudi njo, zakaj ne poje, kakor je pela in žgoleda vedno . . .

Res! Sicer je prepevala vedno. Nikdar ni bila ugnana. Cila jo je včasih kar naravnost, da naj jenja. Kako —, ko se ji je tak dan vselej zdel tako vabeč, da je morala biti vesela in razposajena ob njem.

A ta dan ni pela, saj ni mogla. V srcu ji je hrulo, vršalo še vedno, dasi se je delala mirno na zunaj. Saj se je morala, da je ne opazi Cila. Kako bi se ji izgovarjala potem?

In navzlic temu se ji je zdelo čudno, da je Cila že ni bila opazila dotlej. Kaka je bila zjutraj, ko je bila vstala in se je bila pogledala v ogledalu! Oči so ji bile rdeče, lica malo zatekla, lasje zmršeni. Noge so jo komaj nosile, glava ji je bila težka. Najrajša bi bila legla nazaj in zaspala zopet.

„Sedaj pa res upam, da me še ne bo konec“, — je pripovedovala Cila —. „Ne veš, mislila sem že te dni: jesen je tu; zime ne bom preživela; gori k sv. Fortunatu me bodo zanesli na pokopališče, še predno pride Pavle, in ne bom ga videla več. (Pavleta je rada jemala v misel.) Pa je zopet odleglo, hvala Bogu! Prav!“

„O, še ga bode videli, še: Pavleta. Tako pri kraju niste. Obe ga bova videli, Cila! Jaz že upam, da ga bova . . .“

Cila se je dobro zdelo.

„Kaj pravim; saj ravno nocoj se mi je sanjalo o njem.“ — In Cila je snela naočnike in jih položila na kolena. „Zdelo se mi je, da sem zbolela na smrt, in želela sem, nič si nisem želela tako, kakor da bi Pavle

prišel, da ga vidim še jedenkrat. Vpraševala sem vse po vrsti, ali in kdaj pride. Vsi ste me tolažili, in sama sem upala. Pogled sem upirala na vrata, kakor da bi vedela, da mora priti. Sedaj-le, sedaj-le —, sem dejala. In res —, tedaj, ko so bili že vsi obupali, da pride — ti tudi — —: tedaj se odpró vrata, in Pavle vstopi čvrst in vesel . . .“

„Poglejte! Kaj bi neki pomenilo?“

„Bog ve —.“

Cila se je malce zamislila.

„O, pride, pride“, je rekla ona.

Cila jo je pogledala hvaležno in veselo:

„Morebiti! Anica, morebiti res ne bo dolgo, ko pride. Naj le pride! Prav! Dolgo je, kar je šel; cela večnost se mi zdi. Prišel naj bi res. Čemu tako dolgo od doma? Pri-sluzi —, pa ali doma ni tudi zaslužka dovolj? Poglej: v tovarni ga pogrešajo. Ono nedeljo mi je pravil vodja — prijazen človek ti je, kar tam na cesti je govoril z menoj —, je dejal, da takega delavca, kakor je bil Pavle, ga nima več in ga nima. Kar veselilo me je. O, tu bi dobil dela in plače, kakršno bi hotel. In če bi ne hotel, saj lahko dela drugje: v vasi, ali vsaj kje v bližini; le tako daleč ne! Amerika —! Vidiš, in ko sem se vzbudila iz tistih sanj, se me je takoj polastila želja, da bi res prišel in sicer prav kmalu. Anica, kaj ko bi mu pisali?“

„Ni dolgo, kar sva mu —.“

„Pa vendar . . .“

„No, pravzaprav: saj res! Lahko, če hočete. Pišiva mu! Pisali bi mu, naj pride, naj Boštičevega niti ne čaka ne —, kar čez zimo naj pride.“

„Na pomlad pa že lahko dela dobi.“

„Da.“

„Res, Anica, pisali mu bodeva. Čakaj: kdaj? Še ta teden!“

„Lahko.“

„Kako bi mu pisali? Da sva kupili prešičke, da se je dimka dobro poredila v teh letih — tega mu še nisva pisali —, da sem bila zbolela za čas, pa da je sedaj dobro; kakor je v resnici. Pa da naj navzlic temu pride, ko se ne ve, kaj vse utegne človeka zadeti na starost in ko ni moškega pri hiši.“

„In pa —.“

Tu se je manjkaj izpozabila. Hotela je reči: da je Markušev prišel od vojakov. Pa ji je še za časa nekaj reklo: „Nikar! Izdati bi se mogla kako.“ Čudno, saj ni imela na vesti pravzaprav nič in proti Cili je govorila o Antonu doslej vedno tako prosto in lahko, kakor o komerkoli. A ta dan ji ni šla beseda iz grla . . .

O, ta dan, ta dan je bila druga . . .

Vendar se ji je zdelo, da bi skoro morala povedati Cili o Antonovem prihodu. Čemu bi ji skrivala?

Ugibala je in mislila, kako naj bi zastavila besedo, da bi bilo prav. Izdati se ni hotela

Zrla je v peč, kjer so v loncu vreli krljji za opoldne.

„Cila —!“

„No?“

„Anton je prišel.“

„Kateri?“

„Markušev.“

„Ali res?“

„Da.“

Cila je prišla zopet v ogenj. Novica jo je iznenadila veselo. Anton! Saj je tudi o njem govorila s tisto živahnostjo, kakor o Pavletu.

„Kdo ti je povedal, da je prišel? Ali si ga videla?“

„Da —; poprej, ko sem šla po vode na korito.“

„In šele sedaj-le poveš! Torej Anton, Anton . . .“

Cili so gorele oči kakor dvajsetletni deklini.

„Anton —. In kaj ti je povedal?“

„Nič!“

„Kako to?“

„Saj niti govorila nisva.“

„A kje si ga videla?“

„Konja je napajal v grapi.“

„A tako?“

Nato sta malo pomolčali obe. Bili sta vsaka pri svojih mislih, ali najbrž obe pri istih —, le misli so šle pri njej na drugo stran, pri Cili na drugo.

„Kak je bil?“ je vprašala nato Cila skoro z isto radovednostjo, kakor prejšnji dan ob

potoku Berta in druge: — „Ali je bil v vojaški obleki?“

„Ne! V domači.“

„V domači“, — je ponavljala Cila živahno; menda ga je bila zato vesela še bolj. — „V domači. Prav! O, to vem: vojaške se je naveličal. Domače, domače! Tudi Pavle bo takole po domače, ko pride: to vem; tudi on se je naveličal Amerike. O, sedaj mora priti še Pavle! Veš, Anica, sedaj mu morava pisati! Tudi to mu bodeva omenili, da je Markušev prišel, in potem, to vem, mu ne bo dalo nič več v Ameriki. Kako sta bila prijatelja!“

Cila se je zamislila. Morebiti je mislila na tiste čase, o katerih je tudi ona razmišljala tako rada, o katerih je razmišljala še prejšnji večer — —.

Lišček, ki ga je imela med oknom v kletki, je postajal nemiren. Otresal se je in sipal vodo iz koritca. Zraven je zažgoled sedaj pa sedaj toli jezno in robato —.

„Žival uboga!“

Spomnila se je, da mu zjutraj niti zrna ni bila nasula. Pozabila je bila popolnoma.

Odhitela je ter mu natresla prosa. Tudi vode mu je donesla.

„Pi, pi!“

Živalca je utihnila ter hlataje zobala prosena zrnca.

Poldne je bilo.

S Cilo sta ta dan obedovali v kuhinji. Sami sta bili kakor po navadi. Le molčali sta bolj ko po navadi. Cila je bila redko-besedna. Menda ji ona prej ni odgovarjala na vprašanja dosti pozorno, in to je Cilo spravilo v nevoljo.

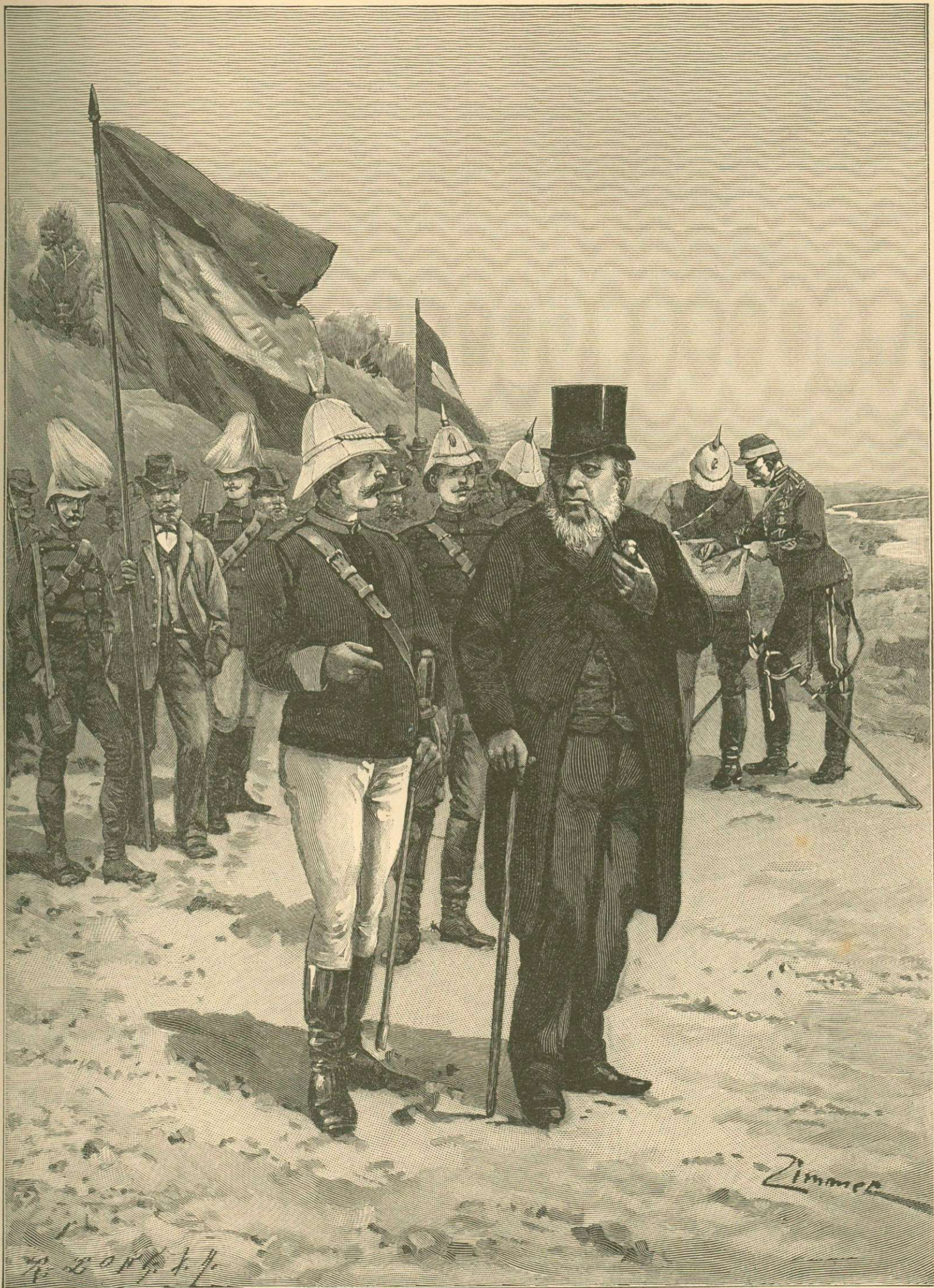
Sama je bila razmišljena vedno bolj. Včasih je zinila kaj toli brezpomembnega, da jo je oblila rdečica, še predno je izgovorila do konca; rekla je sem pa tje karkoli in brez pomisleka, samo da tiho ni bilo.

„Pajčevina se je naredila nad podobo.“

Pogledala je bila kvišku, in slučajno ji ni padlo prav nič pametnejšega na um pri tem.

Tudi Cila se je ozrla: „Saj res.“

„Do nedelje moram omesti kuhinjo in sobo.“

Predsednik Pavel Krüger pri svojih vojakih.

„No, v sobi je čedno.“

„Pa vendar —.“

In zopet si je bilo treba izmisliti kaj drugega.

Po kosilu je šla Cila v vrt repe naruvat.

Ona je med tem pomivala v kuhinji.

Tedaj se je zmisllila na Markuško: da bo prišla popoldne in povedala o Antonu kaj.

Kar se je tikalo Antona, tega Markuška ni skrivala nikdar zase. Kako šele ta dan, ko je Anton prišel, „ta otrok“, kakor je žena rada govorila o njem, dokler je bil še doma! In še potem, ko je bil že dorastel popolnoma, je bil pri njej še vedno „otrok, ta otrok“. No, imela je samo tega. Ko so ga ji vzeli — o, kaj je pretrpela žena tedaj! In ko so prihajala pisma njegova poredkeje, kako je hitro opazila to! Najprva je opazila Markuška. Takoj je opozorila tudi njo na to, češ: ta-le pisma vsejedno niso tako, tako — (prisrčna, je hotela reči, pa se ji je morebiti zdelo, da bi bilo rečeno pretrdo, zato je rajša obmolnila). Seveda sta ji s Cilo zanimali vselej; a v srcu si je morala pritrđiti ta kakor ona, da je rekla Markuška prav. Markuška je slutila že tedaj! Le kadar je Anton tako-le konec pisma omenil kaj šaljivega, n. pr.: „pa da Vas še to leto ne umori dolgčas doma“, ali pa: „malo še, pa jo bom zopet priromal čez tri gore zelene, čez tri vode studene“, samo takrat se je še razvedrilo lice Markuški. Tedaj je, zgibajoč pismo, ponavljala še vedno: „Ta otrok . . .“

Pri misli na to blago ženo ji je prišlo pri srcu milo in trpko hkrati.

„Tudi materi je zagrenil življenje!“

V tistem trenutku ga je zaničevala.

Na vrtu so zaškripala vratca.

Markuška je bila.

Prav ko je misllila nanjo, je prišla. Najbrž je bila zagledala Cilo na vrtu in potem je ni strpelo doma. Bledejša je bila videti, stopala je počasneje . . .

„Kako debelo repo imata!“ je nagovorila Markuška Cilo.

„Tako, no, nekoliko . . . Za prašičke bo! Saj veš, da sva jih kupili. Dva mlada. Ferjancelj jih je pripeljal predvčerajnjim.“

„Sem čula. Koliko sta dali?“

„Ne veliko. Ugani!“

„Dvanajst.“

„Deset in pol.“

Markuška je sedla na klopico.

Govorili sta potem to in ono, le tega ne, kar je bilo obema najbolj pri srcu: o Antonu. Kakor bi se bila bala jedna bolj ko druga navesti pogovor na to. Markuška ni hotela, Cila si pa najbrž upala ni; menda ni slutila dobrega.

No, naposled je poprijela Cila:

„Zala, Anton je prišel?“

„Da! Prišel je; nocoj po noči.“

„No?“

Markuška je zmajala z rameni.

„Kako je?“ je vpraševala Cila.

„Ne morem ga biti prav vesela.“

„Kaj? Kako to?“

„Ne veš —! Pa kaj bi pravila!“

In Markuška je vzela repo ter začela lupiti.

„I, takega menda ni ravno! — Ali je prišel pozno? Ali je prišel, ali se je pripeljal?“

„Prišel!“ — Tu je Markuška dvignila glavo, in glas ji je postal malo trd. „To veš, da bi poslala z vozom ponj. Ali, kdo je vedel, da ima priti? Nihče! Saj veš —, pred dvema mescema je še pisal, po tistem nič.“

„Te dni tudi nič?“

„Nič!“

Po vrtu je bilo tiho. Opoldanja tišina je visela nad okolico. Strnada že izdavna ni bilo na slivi.

Ona je oprezno prekladala črepinje po kuhinji, ni ju hotela motiti. Radovedna je bila.

„Časa ni imel“, — je pričela zopet Cila.

„A, časa! Casa ne — o, v Kladje je pa pisal Lazarčkovemu! Prav natanko mu je naznanil, da pride kakor včeraj zvečer: danes sem zvedela. V Kladje je pisal, domov ne . . .“

„Kako je pa prišel? Kaj je rekel?“

Markuška je jela pripovedovati živeje:

„Spala sem trdno, kot malokdaj. Pa me pokliče dekla — krog polnoči je moralo

biti —: Mati, nekaj trka... Res je nekaj trkalo, čem reči: razbijalo po vratih. Križ božji! Vstanem: Kdo je? — Jaz! — Spoznala sem ga po glasu, o Bog, sama sebi sem komaj verjela: Anton! Hitim mu odpirat. In kaj je bila prva beseda njegova, ugani!“

„Kaj?“

„Lačen sem! — Govoril je osorno, da sem se kar ustrašila. Bridko mi je prišlo. — Anton, vsaj roko mi daj! sem mu rekla. Dal mi jo je, in to je bilo: malo se je nasmehtil pri tem, saj veš, tako kakor včasih poprej. Vprašala sem ga, kaj naj mu skuham: čaj, kavo, klobaso? Kaj mrzlega, je rekel. K sreči sem imela v kleti kumar namočenih. Prinesla sem mu jih, no: jedel jih ni, pokusil jih je samo. Glava ga je bolela menda. Vstal je, hodil po sobi gori in doli ter naposled stopil predme in me pogledal tako čudno; oči so se mu kar svetile. Mislila sem, kaj bo...“

„In —?“

„Spat bom šel, je rekel. — Oh, čuden je bil sinoči, čuden! To ti rečem Cila...! A drugo jutro, danes, o (tu ji je postal glas živahnejši), danes je bil ves drug. — No mati, sedaj smo zopet doma, hej, tako me je pozdravil to jutro. In smejal se mi je tako dobrosrčno, kakor včasih pred leti. — Dolgo je bilo, Anton, sem dejala, jeli, da je bilo dolgo? — Nič; kratko je bilo! — Pa hudo je bilo? — Kakor se vzame, mati; da in ne! In zopet se mi je smejal naravnost v oči. — In sedaj, Anton? — Sedaj? Sedaj bo zopet tako, kakor je bilo. Podomače, mati! Obleko mi prinesite: klobuk tisti zeleni, predpasnik, sploh vse, kar je treba, in pa kaj dela mi dajte! Ta otrok, tak je bil kakor včasih. Danes ti še ni treba delati, Anton, sem mu prigovarjala: toda meniš, da mu je kaj zaleglo? — Nič, nič, nič, je gnal kar naprej. In danes, pogledaj, že dela ves dan.“

„No, kaj hočeš več?“ se je obrnila Cila veselo.

„Jaz sama ne vem, kaj bi mislila o njem; včasih je bil tak, včasih tak...“

„O, o, o!“

In Cila jo je tolažila in pogovarjala z vso vnemo.

Kako je znala govoriti Cila! Cila je pač mislila o vsakem le najbolje. O Antonovi poštenosti pa je morala biti prepričana še posebno.

Celo nje se je hotel polastiti dvom, da li je Anton res tak — no, kakor si ga je mislila ona od sinoči dalje, ali pa... a samo za prvi hip. Ko je resno premislila, so izginiti vsi pomisleki, kakor izgine megla pred solncem.

Cili je bilo zadosti, da je, prišedši domov po dveh letih, izpregovoril z materjo prijazno besedo —: njej ne! Njej se je zdelo to malo, bore malo.

Tudi Markuška je ostala hladna pri vsem tem. Poznala ga je bolje in čutila, slutila bolje.

„Ne morem“ — je rekala in majala z glavo — „ne morem prav verjeti, pa ne morem. Vedno mi je tesno, kar bojim se...“

„Nič, nič, Zala — —!“

„Veš, Cila — (tu je Markuška izpregovorila zopet tiše) — tak je, to sem videla. A mene ne poslušaj in tebe bi ne, samo za nekoga vem, ki bi...“

„No?“

„Anica!“ je izpregovorila Markuška še tiše.

„Kaj, Anica? Kako?“

„Pridno dekle je in pobožno... Prijateljica sta bila, zato sem prišla; ona naj bi mu včasih...“

To zadnje je bil le pretrgan in nerazločen šepet. Čula ni več, a uganila je takoj, kaj je hotela Markuška.

„Uboga žena! Da bi vedela! Zakaj si dela nade, zakaj? Od mene upa, od mene —.“

Trpek smehljalj ji je prišel na ustna. Sama ni vedela, kaj bi. Nesrečno se je čutila in nezadovoljno sama s seboj. Tistih časov si je želela nazaj, tistih mirnih, ki jih je uživala zadnji dve leti, ki so ji cvetli še tako pred kratkem, pred par dnevi... O Bog, tedaj ni vedela za srčno bol; niti slutila ni bridkih prevar in duševnih bojev, niti vedela, da se more tako-le vzburkati tisto srčno

morje in greniti človeku trenutek za trenutkom . . .

Popoldne se je vleklo, Cili se je zdelo dolgo, ker je pričakovala Antona. Za gotovo je bila prepričana, da pride —, če ne popoldne, pa zvečer.

„O, pride, pride.“

„Mislite?“

„Dobro vem; če prej ne, zvečer pride.“

A motila se je Cila. Popoldne je prešlo, Antona ni bilo.

Ona seveda je vedela, zakaj ga ni, in vedela, da ga tudi zvečer ne bo. Anton je bil občutljiv, zameril je rad: dobro ga je poznala. Dolgo sicer nikdar ni držal zamere, a toliko je vendar vedela, da ga ne bo vsaj par dnij. Pozneje pa? Za pozneje ni vedela; mogoče tudi ne. Zdelo se ji je, da bi ga ne pogrešala. Še želela si je, da bi ga ne bilo: saj si drugega želeli niti ni mogla, niti smela.

Cila je upala na zvečer.

„Pospravi, Anica“, — je rekla, ko sta bili odvečerjali — „najbrž Anton pride.“

„Ali pa ne!“

Prišlo ji je, kot bi morala kljubovati in ugovarjati Cili.

„Zakaj ne?“ je vprašala ta.

„Tako!“

Zadnje je izrekla trdo —, morebiti trje, kot je namerjala poprej. Bila je že na tem, da bi povedala Cili kar jasno in odločno, da niti ne govori rada o njem in ji ni po volji, da ga ima ona še vedno tako na dobrem, da sploh ne mara, da bi se toliko menili zanj. To je hotela! Vendar, nekaj ji ni pustilo. Zdelo se ji je, da je v zadregi in ne ve, kako naj govori, kako naj dopove Cili. O čem sličnem sta se menili tako malokrat, nikdar.

Zato se je premislila in molčala. Pobralla je žlice in drugo ter odšla v kuhinjo.

Ko je pomila in pospravila vse, se je vrnila zopet in prisedla k peči. Cila je sedela že tam.

Zunaj je bilo mrzlično. Mesec je svetil kakor prejšnji večer, in sliva se je zibala v vetru kakor prejšnji večer.

Govorili nista mnogo. Cila je bila zopet redkobesedna. Tudi njej se ni ljubilo. Čutila se je pobito.

Pred dušo so ji zopet vstajale podobe, druga za drugo —, skoro iste, kakor prejšnji večer. Podnevu se je bila zamotila z delom in vsaj površno pozabila na vse. Zvečer pa, ko je obstala tako-le in ko se je zunaj izlivalo v noč nekaj prav tako posebnega, kakor prejšnji večer, ji je poseglo to tudi v dušo na poseben način. Sama ni vedela, kako ji je bilo. Neka sladka zavest, da je delala prav, ko se ni bala zameriti Antonu, se je mešala s trpkim čustvom, da ji je pa prav zato zameril on, on, ki niti pravice ni imel, niti povoda za to.

„Ali je mogla drugače delati? Ali je smela?“

Na vsa vprašanja si je mogla odgovoriti z mirno vestjo, da ni ravnala napačno.

Vendar — zadovoljilo in utešilo je to ni!

Ko sta sedeli s Cilo tiho, se ji je nenkrat zazdelo, da pogreša tudi ona nečesa, nečesa, kakor Cila —: Antona . . .

Ustrašila se je in nevoljno stresla z glavo. Solzo, ki ji je silila na oko, je zatrla na trepalnici . . .

Čas je hitel. Ura je bila devet. Cila sama je začela naposled dvomiti, da bi prišel. Zdelo se ji je pozno.

„Anica!“ — je začela po daljšem presledku; glas ji je bil odločen — „nekaj je med vama, reci kar hočeš!“

Spravila jo je v zadrego.

„Med kom?“

„Med teboj in med Antonom. Anica, danes nisi, kakor si bila prej, prej —, še včeraj. Reci, kar hočeš, Anica, samo ne taji mi!“

Tedaj se ji je vzburkalo v duši. Kri ji je huje zaplula po žilah. Nastal je boj. Kaj je hotela? Povedati? Morebiti bi ji odleglo, ko bi se zaupala Cili in ji povedala vse . . .

In odločila se je; saj se izogniti ni mogla.

„Cila —!“

Cila se je primaknila bliže.

„Cila, jaz ne morem, jaz ne smem —“

V sredi besede je udarila v jok. S predpasnikom si je zakrila oči, in solze so ji

tekla —, o tekla, kakor bi imele izpolniti prepad, ki je bil zazijal med njo in med Antonom te dni tako nepričakovano, tako nenadoma . . .

Nekaj hladnega se ji je nalahko dotaknilo čela. Bila je Cilina roka. Ljubeče ji je dvignila glavo: „Anica!“

Kalin je zafrfotal med oknom.

„Ali Anica! Ti mi delaš skrbi —, govori, povej . . .!“ In povedala je Cili vse, obrazložila vse, potožila vse . . . Pri vsaki besedi je čutila, kako ji je lože.

Cila jo je poslušala do konca. Ob koncu se je ženi zresnil obraz, in hladni, gladki njeni prsti so se oklenili njene desnice:

„Ubožica!“

Drugega ni rekla. Dve solzi sta ji priklili na trepalnice, zasvetili se ob luči, a se posušili takoj na to.

„In sedaj, Cila —, ali morem ali smem —?“

„Kako meniš —?“

„Ali me bodete silili, da —?“

Cila je uganila, kaj je hotela povedati. Umela je, videla je vse.

In kaj ji je odgovorila na to?

Moj Bog — nekaj, česar je ona pričakovala najmanj:

„Prijazna mu bodi, več ne!“

In to je izpregovorila povsem hladno in mirno. Niti mišica ji ni ganila na obrazu. Ona jo je gledala vprašaje in začudeno. Ta izraz, ta mirna resnost jo je hotela umoriti. Prijazna! Antonu?

„Prijazna?“

„Da, več ne!“

Bilo ji je, kakor da bi jo kdo polival z mrzlo vodo — —.

(Dalje.)

Čudna senca.

Sen se zgrinja mi nad glavo . . .
Nekdo trka na srce. — —
Ti si, moja sreča — pozna?
Kaj še nisi črtala
iz spominske svoje knjige
mojega imena, kaj?!
Ko te vidi, ko te čuti,
moja duša trepeti,
kot otrok pred lastno
senco.
Ne vznemirjaj je nikar!

Še nekje tam v srčnem kotu
prvi spi moj „srečni“ dan;
včasih . . . včasih le se
vzdrami
kot bolnik iz težkih sanj . . .
Mar se več ga ne
spominjaš?
Kakor vesna v željni gaj,
v hrepeneče moje prsi
dahnila si drag pozdrav.
Ti si pila moje želje,
tvoje upe pil sem jaz;
in oba sva strastno pila
le na moje lepše dni . . .
V radosti so preopojni

roke se mi dvigale,
strinjale so se nad tabo
v dolg, ljubezni poln
objem;
zбирale so se mi ustne
v tiho koprneč poljub . . .
Kaj sem hotel okleniti,
kam pritisniti poljub . . .?
Siloma si mi zbežala;
jaz sem hitel za teboj,
kot da si mi vzela pamet . . .

Slušaj v logu dih vetrov:
vanj sem shranil mnogo
klicev,
mnogo vzdihov za teboj . . .
Vprašaj tiste nove steze
do podgorske hišice,
vprašaj, kdo jih je
napravil,
v kakšnem času, in
zakaj! . . .
Beri, beri, na teh licih
s črkami je živimi
romarski moj pot do tebe
ves popisan, ves zvesto . . .

Na nobeni božji poti
toliko ni romarjev,

toliko ni src ihtečih,
kakor sem jih videl tam . . .
In med njimi ti si stala
nema . . . hladna kakor kip:
poslušala gorke prošnje,
a umela nisi src:
Bolnim srcem, a bogatim,
ponudila si zlata;
v zdrava srca, a uborna,
lekov grenkih sipala;
mnogim prsi okrasila
z vrtnico si trnjevo . . .
Jaz izmučen, truden, žejen
sklonil sem se pred teboj:
„Daj, pomiri silno žejo!“
Ti si se nasmihala . . .
Oj ti smehi, brez tolažbe,
brez hladila, brez moči!

V burnih prsijah je plamtela
davna . . . davna iskrica
in kipela mi do usten,
z njih vzkipele kakor
vzklik:

„Inquietum cor est meum“¹

¹ Nemirno je moje srce,
dokler . . . (ne počiva v
Bogu).

donec in . . .“ A isti čas
razdivjani so valovi
zadrveli mi na breg
iz spomina ozke struge
zadnji biser — misel Nanj.
Žejna duša je prosila,
kot samarijanska hči:
„Domine, da mihi aquam!“¹
In oblak je hipoma
legel mi na vroče čelo
kakor težek . . . bridek
kes . . .

Iz oblaka v žejno dušo
kapljice so kapale . . .
A hladilnih takih hipov
ti nikoli ne rosiš.
Pa še praviš, da si sreča:
Ti si senca brez hladu!
Vendar! jaz ti laž
odpuščam;
a odpreti ti ne smem:
Moja deca — moje misli
sanjajo prelahen sen . . .
Kakšen spet nemir bi
vzrastel,
In ponoči! ? . . .

Ne! Ne! Ne! . . .

¹ Gospod, daj mi vode!

Prof. dr. Gregor Krek.

(Ob njegovi šestdesetletnici napisal M. P.)

(Konec.)

*Ĵezikoslovne malenkosti.*¹ Pod šte. 1. razpravlja pisatelj in na vse strani kritiĉno pretresuje besedo: nuja v pomenu: goveja ĉeda; v št. 2. pojasnjuje besedo: biljeŹnik in v št. 3. besedo: osoja (v pomenu: multum).

*Papeška pisma britanskega museja in sv. Methodij.*² Pisatelj nas tukaj natanĉno seznanja s tistimi pismi papeŹa Ivana VIII. in papeŹa Źtefana VI., ki so se naŹla l. 1880. v britanskem muzeju in katera nam zgodovinsko zanesljivo in neoporeĉno osvetljujejo grdo ravnanje nemŹkih Źkofov proti sv. Methodiju. Kar je dotlej o surovosti nemŹkega duhovniŹtva samo pripovedovala skromna panonska legenda, to je postalo po odkritju teh pisem zgodovinska resnica, ki se ne dā veĉ spraviti s sveta. Prof. Kroku gre zasluga, da nas je prvi med Slovenci opozoril na ta velevaŹna papeška pisma.

*StarejŹe ĉeŹsko slovstvo.*³ Tako je naslovljena zanimiva literarna ĉrtica, v kateri pisatelj pripoveduje o izdanju starejŹih ĉeŹskih spominikov v zaloŹbi Matice ĉeŹske v Pragi in mimogredē omenja hudega boja, ki se je bil baŹ isto leto iznova vnel radi pristnosti kraljedvorskega in zelenogorskega rokopisa.

*Polyfem v narodnej tradiciji slovanskej.*⁴ V uvodu k tej razpravi nam podaje pisatelj kratko vsebino in pregled tega, kar nam Homer v „Odysseji“ pripoveduje o Kiklopih in o Polyfemu, potem pa naŹteva razliĉne slovanske pripovedke, katerih snov nas sicer moĉno spominja Polyfema, katerim se pa vendar na vsem njihovem bistvu pozna, da so kolikor toliko samostalno vznikle in da so njih znaĉilne poteze vendar-le slovanske.

*Letopis Matice slovenske za l. 1881.*⁵ Pisatelj ocenja tukaj natanĉno spis za spisom in konĉa s primernim pozivom, naj se jedenkrat napravi konec nekritiĉnim in diletantskim razpravam in razpravicam, ki so do tedaj straŹile po Matiĉnih Letopisih, in naj

se zaĉnō obdelavati posamezne stroke strogo znanstveno in samostojno, kakor to pristoja publikacijam naŹega znanstvenega zavoda: Matice Slovenske. Videti je, da je imela ta odvaŹna Krekova beseda dober uspeh.

*Razne malenkosti.*¹ Pod Źt. 1. spopolnjuje pisatelj svoj spis iz prejŹnjega letnika o Polyfemu in priobĉuje tukaj ĉeŹsko varianto o reĉenem velikanu. — V sestavku pod Źt. 2. nas natanĉno seznanja s spomenico, naslovljeno: „De conversione Bagoariorum et Caranthanorum libellus“, v kateri je solnograŹka hierarhija spretno zagovarjala in dokazovala svoje navidezne pravice do dolenje Panonije. — Pod šte. 3. pisatelj govori o narodni etimologiji in dokazuje na naŹi besedi: lustek (luŹtrek, luŹtrk, ligusticum levisticum L) in njenih sestrah slovanskih, kako je narod ravnal s tujkami in kako jih je po svoje prikrojil. — Pod šte. 4. se razpravlja beseda gomila; pisatelj dokazuje, da je gomila obĉeslovanska beseda in da je iz slovanŹĉine preŹla celo v druge jezike, tako v litvanŹĉino, rumunŹĉino in albanŹĉino. — V Źt. 5. in 6. nahajamo zanimive podatke in dostavke k spisu profesorja Fr. Hubada: „NemŹka pesem o Hildebrandu in njene sestre slovanske.“²

*Razne malenkosti.*³ Źt. 7. V uvodu poudarja pisatelj veliko vaŹnost primerjajoĉega jezikoznanstva za kulturno zgodovino. Potem pa se peĉa z znamenito kulturno besedo: plug. Spretno pobija mnenje tistih nemŹkih uĉenjakov, katerim je toliko ko dognana stvar, da so se Slovani pri Nemcih uĉili poljedelstva in si od njih izposodili tudi besedo plug. Pisatelj pa tudi opozarja na treznejŹe nemŹke uĉenjake, ki sami priznavajo, da so se Germani navadili poljedelstva pri svojih sosedih Slovanih in si od njih privzeli tudi besedo plug, ki je pristna slovanska domaĉa beseda. Koncem sestavka pisatelj prav primerno pripominja: „Koliko truda in napora zopet in to morda tudi nekaj zato, ker nekterim uĉenjakom noĉe v glavo, da se je bilo

¹ „Kres“ I., str. 117 in sl.

² Ibid. I., str. 345 in nasl.

³ Ibid. I., 360 in nasl.†

⁴ Ibid. II., str. 42, 103, 155 in nasl.

⁵ Ibid. II., str. 432 in nasl.

¹ Ibid. III., str. 52, 107, 159, 265 in nasl.

² Ibid. III., str. 630 in nasl.

³ Ibid. IV., str. 107 in 414 in nasl.

tudi od Slovanov kaj naučiti. Saj ga ni na božjem svetu naroda, ki bi bil v kulturi vedno le jemal in nikoli ničesar ne dajal.“ — Št. 8. Pisatelj obravnava tukaj brezo, ki je bila starim Slovanom jako priljubljeno drevo. Ime breza izvaja prav srečno iz staroindskega korena: bharž: svetiti se, sijati; to ime je dobila breza po svojem belem, svetlem lubju. Prava domovina brezi je vsa severna in srednja Evropa, ni je pa najti na jugu, in radi tega tudi ondi ni bilo pravega imena zanjo, ker niti Grki niti Rimljani nimajo za brezo lastnega imena. Veliko ulogo ima

Dr. Gregor Krek.

breza v bajeslovju onih narodov, v katerih zemlji je rastla; zlasti Slovanom se je bila poleg lipe najbolj omilila breza. Ona jim predstavlja devico, nevesto, pa tudi ženo in mater. Pozabiti se ne sme, da se nahaja breza jako često v krajevnih imenih, pa da je od breze izpeljano tudi ime meseca, ki ponekod znači mesec marec, drugod mesec april. Po teh izvajanjih nas pisatelj opozarja še na jedno posebnost. Vsi drugi Slovani imajo besedo: breza, le pri Bolgarjih je iščemo zastonj i v sedanjem, pa tudi v starejšem slovstvu. To si je razlagati od tod, da so Bolgarji pozabili to ime, ker breza ne raste pri njih; znano jim je bilo pač to ime, dokler

so živeli skupaj z drugimi slovanskimi narodi na ozemlju, kjer se je nahajala breza; polagoma pa jim je ušlo to ime iz spomina, ker breze v svoji novi domovini niso našli. In kar se je zgodilo z brezo pri Bolgarjih, tako bistro pristavlja prof. Krek, taisto se je lahko pripetilo tudi drugim besedam pri drugih narodih. Tako nimajo vsi arijoevropski narodi enakih poznamenovanj za leva, tigra in velbloda, za zveri, ki se nahajajo v njih prvotni domovini: v Aziji. Iz tega so nekateri sklepali, da je prvotni sedež arijoevropcev Evropa, ne pa Azija; ker če bi bila Azija njih prvotni sedež — tako so modrovali — bi morali ti narodi vendar imeti jednaka imena za rečene živali. A tem učnjakom ni prišlo na misel jako verjetno dejstvo, da so pač nekdanj imeli arijoevropski narodi jednaka imena za leva, tigra in velbloda, da pa so v svojih novih teritorijah, kjer ni bilo teh živalij, pozabili tudi imena imenovanih živalij.

*Še enkrat nemška pesen o Hildebrandu in njene sestre slovanske.*¹ V tem spisu pisatelj priobčuje in kritično razpravlja zanimivo staro srbsko narodno pesem, ki nas tudi spominja nemškega Hildebranda, tako dopolnjujoč že omenjeni spis Hubadov o istem predmetu.

*Česki Trut pa slovenski Trôt.*² Kakor pravi že naslov, peča se pisatelj v tem sestavku z bajeslovnim bitjem, ki je Čehi nazivljejo Trut, kateremu pa v naših slovenskih pravljicah odgovarja Trôt.

Ogledali smo si dosedaj, kako marljivo in mnogostransko je deloval prof. Krek v knjigi slovenski. Sedaj hočemo še na kratko omeniti dveh njegovih važnih spisov v nemškem jeziku, opozoriti na njegovo sodelovanje pri nekaterih inostranskih znanstvenih glasilih in potem preiti k njegovemu največjemu delu.

*Die slavische Literatur.*³ Pisatelju je bilo za njegov namen odmerjenega le pičlo prostora; radi tega se je moral omejiti le na poglobitve stvari iz našega slovstva in nam to narisati le v glavnih potezah. In to se mu je vrlo posrečilo; zlasti plastično nam

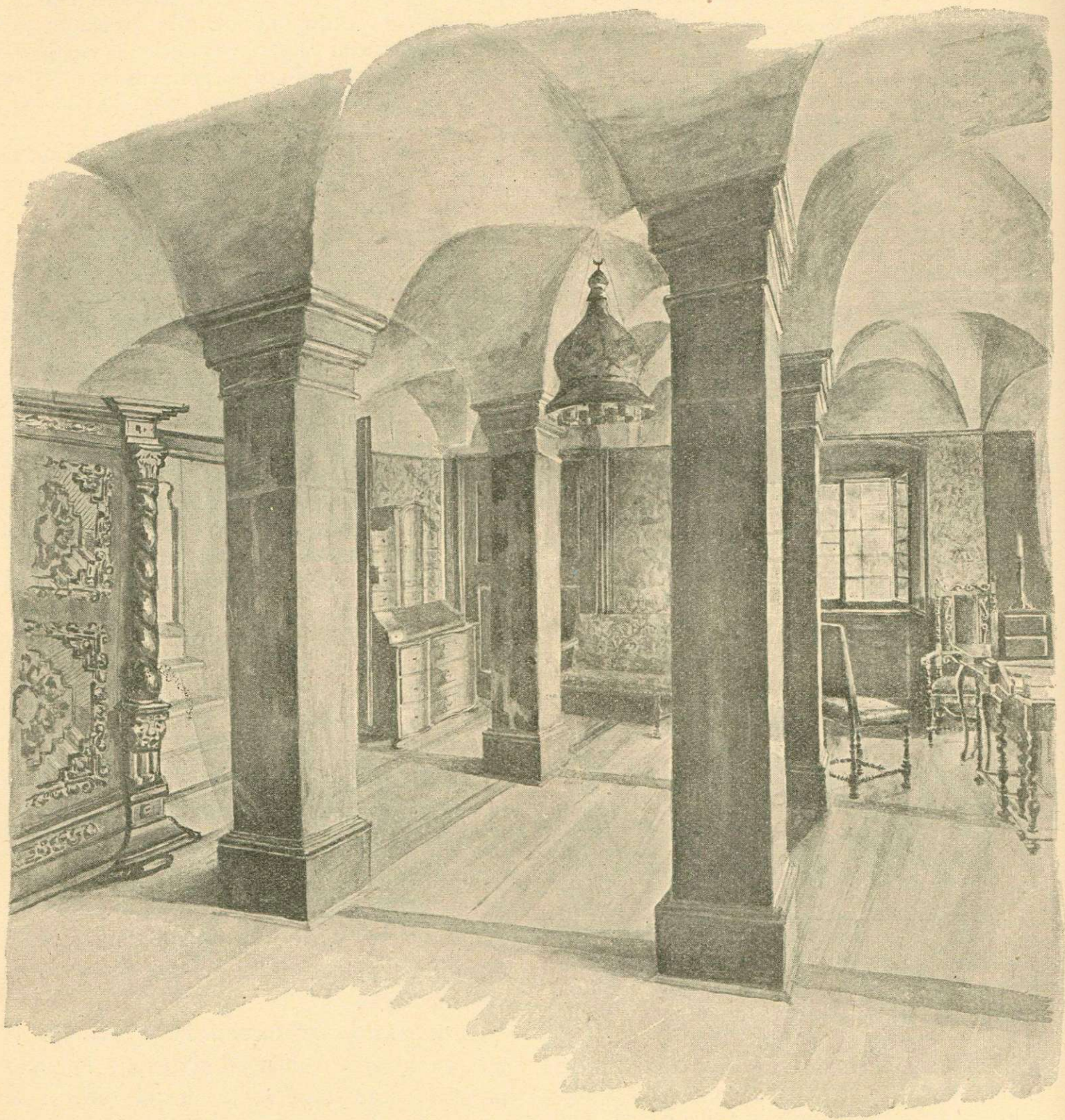
¹ Ibid. V., str. 104 in nasl.

² Ibid. VI., str. 183 in nasl.

³ „Oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild“, Band. 14: Kärnten und Krain, str. 129 do 149.

je opisal Vodnika, Prešerna, veliki napredek v našem slovstvu med tema dvema, in Slomška. Pokojni dr. V. Oblak pravi pohvalno o tem spisu¹: „Eine schöne, wenn auch knapp

ihre Repräsentanten kritisch beleuchtet und gewürdigt werden, veröffentlichte unlängst Prof. G. Krek in dem Werke: „Die österr.-ungar. Monarchie in Wort und Bild.“

Dvorana v wagensperškem gradu.

Narisala Ivana Kobilica.

gehaltene Skizze der slovenischen Literatur, wo nicht so sehr auf Einzelheiten eingegangen, als vielmehr die bedeutendsten Epochen und

¹ „Archiv für slavische Philologie“ Band. XIII.; str. 604.

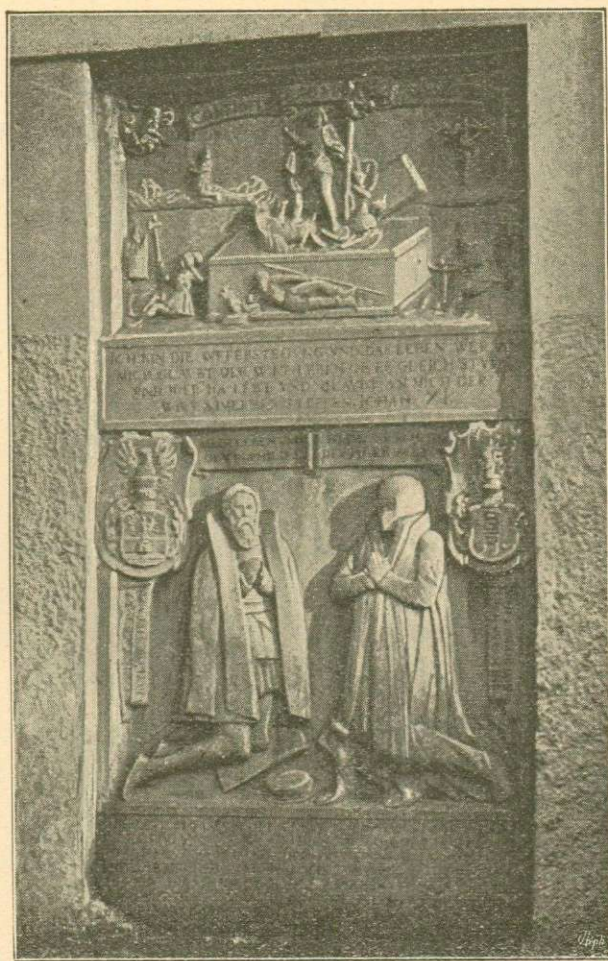
Slavische Anthologie. In deutschen Uebersetzungen. Mit Einleitung von Gregor Krek. Stuttgart. Verlag der I. G. Cotta-schen Buchhandlung. — Prof. Krekova zasluga je, da se je izdala ta antologija in da se je na

ta način seznanil tudi tuji svet z najboljšimi proizvodi slovanskega pesništva. K tej zbirki je napisal on 26 strani obsegajoči uvod. Pisatelj nam je podal na tem majhnem prostoru več, nego bi pričakovali. Pred nami se tu razgrinja povestnica pesništva posameznih slovanskih rodov. V krepkih potezah nam je pisatelj orisal slovansko pesništvo, njega postanek, razvitje in njega najznamenitejše zastopnike; nekako z višjega stališča se ozira na slovansko pesništvo, pojasnjuje tuje vplive, ki so delovali nanje; razpravlja, v kaki medsebojni zvezi in odvisnosti je bilo pesništvo sosednjih si slovanskih rodov, in nam plastično popisuje velikanski vpliv, ki ga je imela reformacija po svoji renesansi ali pozneje zlasti romantika na duševno gibanje narodov sploh, posebej pa še na razvitek pesništva.

Tukaj bodi tudi omenjeno, da je profesor Krek sodeloval in še sodeluje pri nekaterih nemških znanstvenih listih, zlasti prijavljajoč ocene o slovanskih ali slovanstva se tičočih knjigah. Tako nahajamo njegove članke v „Göttinger gelehrte Anzeigen“¹, v „Zeitschrift für österreichische Gymnasien“ in v „Herzog's Archiv für die Kunde moderner Sprachen“. Svoj čas je bil sotrudnik tudi Jagićevemu „Archiv für slavische Philologie“.

Tisto delo pa, s katerim si je profesor Krek pravzaprav ustanovil glas učenjaka in s katerim se je proslavil ne le samo pri Slovanih, temveč tudi v tujih narodih, je njegova: *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte*. Akademische Vorlesungen, Studien und kritische Streifzüge von Dr. Gregor Krek. Graz. 1874. Verlag von Leuschner & Lubensky, str. VI + 336. — Drugič jo je izdal popolnoma predelano in izdatno razširjeno l. 1887., v velikem 8°, str. XI + 886. — To delo je razvrščeno v dva glavna dela. V prvem delu nam podaje pisatelj točno

sliko o jeziku, o zgodovini in kulturnih razmerah starih Slovanov, sliko, kakršno si moremo ustvariti na podlagi jezikoslovne paleontologije in naslanjaje se na poročila, ki so jih zabeležili stari pisci o Slovanih. Pisatelj nas vodi tu v prastare čase, ko so Slovani z drugimi Arijci vred prebivali še v skupni azijski domovini. Potem nam riše v jasnih potezah, kako so se ločili Slovani od praazijskega debla, kako nastopili ko samostojen slovanski narod, pa se kmalu razcepili, prodirali polagoma v sedanja svoja bivališča in postali vsak zase svoj narod s

Grobni spominik Iv. Bapt. Valvasorja.

svojo zgodovino in s svojim jezikom. Koncem prvega dela nas poučuje o kulturnih razmerah in o običajih pri starih Slovanih, opirajoč se pri tem na jedni strani na jezikovni zaklad, na drugi strani pa na izvestila najrazličnejših srednjeveških zgodovinopiscev, katerih poročila o Slovanih je z neutrudljivo marljivostjo zbral, znanstveno ocenil in kritično porabil. — Drugi del zavzemljejo splošne opazke o slovanskem tradicionalnem slovstvu in njega pomenu za prosvetno zgodovino, po

¹ V „Göttinger gelehrte Anzeigen“ l. 1880. na str. 513–539 je n. pr. ocenil Thomsenovo delo „The relations between ancient Russia and Scandinavia and the origin of the Russian state, Oxford and London“ 1877 (v nemškem prevodu L. Bornemanna: Der Ursprung des russischen Staates. Gotha 1879).

sebno še za bajeslovje. Najpreje nam tolmači pisatelj formalno stran tradicionalne literature: namreč jezik in običaje, potem pa nam v posameznih odstavkih popisuje realno stran tradicionalnega slovstva in sicer: pravljice in pripovedke, pogovore, vraže, uganjke in naposled pesmi. — Prošlo je nekaj let, kar je izšla ta knjiga, in vendar jo človek še danes rad vzame v roko s tistim veseljem in tistim zanimanjem, s katerim jo je sprejel slovanski in tuji svet tedaj, ko je prvič zagledala beli dan. Saj se človek tako rad vtopi v pradavno dobo našega rodu in zasleduje njegove vesele in žalostne zgodbe; in ako mu pri spominu, kako je pogosto usoda kruto tepla Slovane in koliko sveta jim je ugrabila tujčeva pest, ako bravcu pri tem spominu, pravim, postane tako bridko pri srcu, tedaj prestopi s pisateljem iz prvega v drugi del, in tam se mu zbistri oko in razvedri čelo, ko se najedenkrat razgrne pred njim vse bogastvo in vsa krasota, nežnost in krepost našega tradicionalnega slovstva, ki je in ostane naša najdragocenejša svetinja.

Tako bi bili pri kraju z naštevanjem učenih del, ki so potekla izpod Krekovega peresa. Nismo se mogli podrobneje spuščati v njegovo znanstveno delovanje, temveč podali smo o tem le kratek pregled. In vendar nam priča že ta kratki pregled, da je profesor Krek učenjak, ki je proslavil s svojimi deli, zlasti s svojo epohalno „*Einleitung in die slavische Literaturgeschichte*“ naše ime po vsem slovanskem svetu in daleč preko njegovih mej. Pa ne le ko učenjaku, temveč tudi posebič ko profesorju na slovanski stolici v Gradcu mu gre v marsikaterem važnem pogledu zaslužena čast. Saj je bil on tisti mož, ki je pridobil slovanski filologiji na graškem vseučilišču pravi ugled. Pred prof. Krekom je bilo na graškem vseučilišču le mesto navadnega učitelja (*Sprachlehrer*) samo za slovanski jezik. Stolica za slovanske jezike in literaturo se je ustanovila šele tedaj, ko se je ondi habilitoval prof. Krek ko privatni docent slovanskega jezikoslovja. Ž njim se je torej

začela v Gradcu gojiti slavistika v sedanjem, modernem pomenu besede. In prav tako je njegova velika zasluga, da se je na graškem vseučilišču ustanovil neobhodno potrebni slovanski seminar s strokovno knjižnico ter da se je v Gradcu naposled vendarle zasnovalo mesto drugega profesorja slavistike s posebnim ozirom na slovanski jezik in slovensko slovstvo. Predno se je vse to osnovalo in uredilo, bilo je treba mnogo truda in dela, pa Krek je s svojo žilavostjo premagal vse ovire in zapreke, in tako ostanejo rečene naprave neločljivo zvezane z njegovim imenom.

Kaj čuda, da je Kreka doletelo zaslužno priznanje za njegovo znanstveno delovanje od raznih akademij in učenih družb, ki so si ga izvolile za svojega dopisujočega člana ali častnega uda. Tako je prof. Krek vnanji ud češke Franc-Jožefove akademije za znanost, literaturo in umetnost v Pragi, dopisujoči član carske akademije znanosti v Petrogradu, jugoslovanske akademije za znanost in umetnost v Zagrebu in srbskega učenega društva v Belemgradu, vnanji član kraljeve češke družbe za znanost v Pragi, častni doktor slovanskega jezikoslovja, častni član kraljeve srbske akademije znanosti v Belemgradu, častni, pravi, in dopisujoči član še raznih drugih literarnih družb in društev. Da ga čislajo in spoštujejo tudi njegovi kolegi, razvidi se iz tega, da je že dvakrat opravljal častni posel dekana na modroslovni graški fakulteti, namreč l. 1878. in l. 1892.

Prof. Krek pa ni le samo čislan učenjak, temveč tudi vrl akademski učitelj. Svoj predmet predava vneto, poleg tega pa jasno, da mu je lahko slediti; svojim slušateljem gre vsekdar in povsod na roko z besedo in v dejanju. Iz njegove šole je izšlo že lepo število naših slovenskih, pa tudi hrvaških profesorjev, izmed katerih so si nekateri pridobili ugledno ime učenjakov v slavistiki, tako n. pr. naš vrli otec Stanislav Škrabec.

Kar moramo pa pri prof. Kreku še posebej poudarjati, to je njegovo odločno, nemajano narodno mišljenje. Tisto domo-

ljubje, katero je ko mladenič navdušeno opeval v svojih pesmih, tisto domoljubje je vedno ohranil čisto in neomadeževano. Da je Slovenec, tega ni nikdar skrival; nikdar ni zatajil svojega narodnega prepričanja. In da je v nemškem mestu, in to še v tako zagrizenem nemškem mestu, kakor je Gradec, ne baš lahko narodno nastopati tako odločno, kakor je vsekdar nastopal prof. Krek, to se ume samo ob sebi. Ko je bil visokošolec, je predsedoval takratni graški „Sloveniji“ in bil pozneje ko profesor jeden najdelavnejših udov „Slovanske čitalnice“ v Gradcu.

Slika o Kreku pa bi bila jako nepopolna, ako bi prezrli to, kar je tekom svojega profesorstva storil za ubožno slovensko dijaštvo. Takoj početkom svojega učiteljevanja je uvidel, v kaki bedi živi večina slovenske akademične mladeži. To ga je ganilo in tu je hotel pomoči. Z mladeniškim ognjem se je zavzel za „slovensko podporno zalogo“, obstoječo na graški univerzi, nabiral vztrajno na vseh straneh prispevke in tako dosegel, da se je nabrala lepa glavica, s katere obrestmi se je zljajšala beda nekateremu slovenskemu visokošolcu. Tako je nad dvajset let goreče deloval prof. Krek pri omenjeni zalogi in storil veliko dobrega naši mladeži. Za velike zasluge, ki si jih je pridobil prof. Krek za slovensko dijaštvo, imenovalo ga je 1 1883. akademično društvo „Triglav“ v Gradcu prvega svojega častnega člana.

Pa kaj se je zgodilo naposled! Nekateri starejši akademiki, ki so popolnoma po kri-

vici mislili, da so prikrajšani v podpori pri imenovani zalogi, so jeli rovati proti profesorju Kreku, in rovali so tako dolgo, da je naposled Krek odstopil od slovanske podporne zaloge, katero je vzel v svojo oskrbo akademični senat. Hudo je zadela profesorja Kreka ta res nezaslišana nehvaležnost in krivica, a on je — odpustil. In ker je videl, da slovanska zaloga ne izpolnjuje več svoje naloge, sprožil je on prvi misel, naj se osnuje drugo društvo. In tako je z velikim naporom prof. Kreka in s pomočjo drugih požrtvovalnih rodoljubov postalo sedanje „Podporno društvo za slovenske visokošolce v Gradcu“, kateremu je zopet profesor Krek spreten in požrtvovalen predsednik.

Ko torej letos prof. Krek obhaja svojo šestdesetletnico, se pač lahko z zadovoljstvom ozira v pretekle dni. Saj je žrtvoval svoje moči učenemu delu in posvetil lep kos truda in napora človekoljubni, požrtvovalni podpori naše akademične mladeži. A poleg tega je ostal — žal v Slovencih tako redka prikazen — zvest svojim mladostnim narodnim idealom, nastopal vedno ko neupogljiv značajan Slovenec. In če ga je tudi baš radi njegovega odločnega narodnega nastopanja dosledno prezirala vlada, so pa na drugi strani učena društva priznala njegove zasluge na polju slavistike, in slovenska mladež časti v njem ne le svojega v elikega dobrotnika, temveč tudi značajnega slovenskega moža, kateremu v imenu vsega slovenskega naroda kliče ob njegovi šestdesetletnici: na mnoga leta!

Ne verjemi!

Ne verjemi, ne verjemi
fantu mlademu, dekle!
Druga pride, ga pogleda,
in za-té mu čut umre . . .

In čim bolj je gorel zate,
se tem bolj za drugo vžge!
Ne verjemi, ne verjemi
fantu mlademu, dekle . . .

Leo Levič.

Giordano Bruno in svobodna misel.

(Spisal *dr. Fr. L.*)

Te vrstice smo napisali v imenu prave svobode in pravega napredka. „Svoboda in napredek“ -- to je prelepo geslo človeštva. Narava ga kliče k svobodi; njegove višje plemenite zmožnosti ga vabijo in opominjajo k napredku. Kadar človeštvo umeva in izpolnjuje to geslo, tedaj je res srečno, tedaj je dobro.

Različni ljudje pa različno umevajo svobodo in napredek. Malopriden sin, nezvest hlapec, len postopač ljubi tako svobodo, da more storiti, kar hoče, in da mu nihče ne brani počenjati hudobij. Drugi hočejo tako svobodo, da brez ovire stiskajo in tlačijo druge ljudi; tako svobodo hočejo mogočnjaki, kapitalisti. Tretji hočejo svobodo, da bi mislili, govorili in pisali, ne oziraje se na to, ali je pravo in resnično, ali ni. Tako mišljenje imenujejo „svobodno mišljenje“. Jednako je tudi „napredek“ različen. Napreduje lahko bolezen, napreduje siromaštvo, napreduje pokvarjenost . . . tudi tukaj je napredek.

Pri nas Slovencih, ki se tako težko borimo za potrebno narodno svobodo in ki bi morali z združenimi močmi delati za pravi napredek, so si nekateri posebne vrste rodoljubi izbrali „svobodomiselnost in napredek“ za ločilno geslo svojega prizadevanja. Naznanjajo pa dosti umevno, da jim je „svobodomiselnost“ ono mišljenje, ki je nasprotno katoliški veri, in „napredek“ one pridobitve, s katerimi se izpodbija pri nas katoličanstvo. To ni nikaka skrivnost več; to je stvar, ki sodi že v zgodovino našega naroda.

A ravno ti dve besedi sta jako mikavni, ker pomenjata prav za prav dve lepi dušni svojstvi. Svobodomiselnost v dobrem smislu je tista lastnost duha, v kateri mislimo nesebično, brezstrastno, plemenito o sebi in o bližnjem; lastnost, v kateri se duh ne dá oklepati v vezi greha, neresnice, neved-

nosti, temveč se trudi iznebiti se takih zaprek in premagati nevednost; lastnost duha, v kateri se radovoljno oklepa npravnega zakona, neprisiljeno izpolnjuje voljo božjo. Vprašaj, preprosti bravec, svobodomiselne znance, ali res tako umevajo svobodomiselnost! — In pravi „napredek“ je samo napredek k dobremu, k sreči, k blaginji; „napredek“ hodi po stopinjah resnice, poštenja, ljubezni. A oglej si, nepristranski Slovenec, kaj pomenja v mnogih slovenskih časnikih „napredek“!

Vendar pustimo to sedaj, ker zadeva že na politično stran našega gibanja, in pogledjmo, kako veje s političnega polja ta napačno-svobodomiselni in napredni duh na naše znanstveno in leposlovno polje! Povedali smo večkrat, da se bomo takemu prizadevanju, ki hoče naše znanstvo in leposlovje spraviti na pot svobodomiselnosti in napredka v slabem pomenu, ustavljali najodločneje. In to je naša sveta dolžnost. Nikdar ne bomo pustili, da bi nekateri našinci naš narod zavajali v umsko blodnjo in v npravni propad, kakor so jako odločno že začeli. Zato hočemo natančneje gledati jim ne samo na prste, ampak tudi v srce. Nam ni do boja, nam je za resnico, za vzore, za blaginjo našega naroda. Ker smo zares „svobodomiselni“, mislimo, da resnici se ne bodo ustavljali tudi naši protivniki ne.

Cenjene brave prosimo in pozivljemo, naj se ne dadó varati z imeni, besedami, izrazi. V znanstvu ne dá pravi mislec za puhlo, a domišljavo „svobodomiselnost“ nič. V znanstvu se zahteva, da so misli prave, resnične, pametne, ne pa svobodne. Svobodomiselne so laži, izmišljotine: a resnica ne more biti drugačna, nego kakršna je; resnica je nujna in niti najmanj svobodna. Le nevednež govori o svobodni misli v

znanstvu. Tu, v znanstvu hočemo dokazov in zopet dokazov, ne pa svobodnih mislij. Zatorej bodimo zanaprej nezakupni proti bahatemu bobnanju ob svobodomiselnost in zahtevajmo „pravomiselnost“! Zahtevajmo vedno napredek k dobremu, ne napredka po svobodnih mislih!

Ko smo tako označili svoje stališče, ozrmo se na pravi povod temu spisu. Že lani smo se bavili z nekaterimi izdelki „Ljubljanskega Zvona“ in jim očitali, da se neprijazno zadevajo ob katoliško prepričanje. Osvetlili smo čudno pevanje ga. Aškerca. Pesnik Aškerc je od novega leta naprej urednik „Ljubljanskega Zvona“, torej odločuje v njem kakor gospodar v svoji hiši. In pod njegovim okriljem, menda tudi iz njegovega peresa je bil v poslednji „Zvonovi“ številki objavljen spis „Giordano Bruno“, čigar vsebina je posvetila kakor goreča bakla na mišljenje in delovanje Aškerčevega kroga.

Povod temu spisu je po „Zvonovih“ besedah ta: „Dne 17. februarja t. l. je preteklo 300 let, kar je bil v Rimu na ‚Campo dei fiori‘ na grmadi živ sežgan eden največjih mislecev in filozofov¹, kar jih je kdaj živelo na svetu — Giordano Bruno.“ Ta spomin proslavlja „Zvon“. Kako? „Tista oblast, ki je sežgala pred njim že Husa, Savonarolo in mnogo mnogo drugih zaradi njih svobodomiselnosti², sežgala je tudi njega . . . bil je na smrt obsojen Giordano Bruno, ker je kot znanstvenik in posvetni filozof razširjal nauke, ki so nasprotovali in nasprotujejo deloma še dandanes cerkvenim dogmam . . . Giordano Bruno je mučenik znanstvene in filozofske svobodne misli . . . Na Campo dei fiori je izdihnil omenjenega dne veliki mislec v plamenih svojo idealno dušo.“

¹ Istina pa je, da je Giordano Bruno izmed manjših mislecev in filozofov in da je le nekoliko samostojen, ker se v glavnih naukih naslanja na modroslovca Nikolaja iz Kuesa. Velik je bil le v sovraštvu do katoliške cerkve, in to se zdi našemu „Zvonu“ slavno.

² Ker nikakor ne moremo odgovarjati vsaki malenkosti, prosimo, naj cenjeni bravci sami pazno preberejo in dobro pretehtajo pisateljeve besede.

Da je „Zvonovemu“ pisatelju Giordanova duša „idealna“ duša, to verjamemo; bravcem pa naj povemo, kakšen je bil ta ideal.

G. Bruno se je rodil l. 1548. v Noli na južnem Laškem. Zgodaj se je pečal s pesništvom, a ob tem je trpela njegova nrvnost. Brez poklica, sam v sebi razdvojen je vstopil v neki dominikanski samostan.¹ Tu ni dolgo zakrival svojega značaja. Kazal je svojo nevero, zlasti je tajil, da bi bil Kristus v sv. Rešnjem Telesu, in kazal svojega duha, ki se ni ujema z redovnimi pravili, četudi je bil napravil redovne obljube. Pobegnil je iz samostana in šel v Genevo na Švicarskem, kjer je bilo središče kalvinizma. A tu ni bilo zanj, skoro gotovo tudi Kalvincem niso bili všeč njegovi nazori. Šel je na Francosko čez Lyon v Toulouse in od todi v Pariz. V onem času ni bilo težko dobiti na vseučiliščih učiteljske stolice ali vsaj dovoljenja za predavanje, in profesorji so potovali od vseučilišča do vseučilišča. Bruno, ki je učil že preje in imel precej modroslovnega znanja², je začel v Parizu tudi pisateljati. Svoboda za izražanje svojih mislij je bila tudi takrat velika, in svobodomiselnost je imela dovolj prilike, da je prišla na dan. Giordano Bruno je v podlih izrazih zasmehoval katoliško vero in katoliške šege, udal se nenravnemu življenju in ob enem gojil najnespametnejše praznoverje. Med njegovimi tedanjimi spisi je najbrezobzirnejši „Il candelajo“ (svečar), komedija. „V tej se kaže razkošna domišljija pesnikova, ki se ne meni za nobeno mejo dostojnosti, ki meče najsvetejše in najgrše stvari v jedno vrečo, ki se rada mudi ob nenravnih in nespodobnih predmetih. Najprostejše in najbolj opolzle povesti Bocciove se zde zares nedolžne, ako se primerjajo s prizori, ki jih je opisoval Bruno, poln umazanosti in nesramnosti. Težko bi se dalo pokazati kaj takega pri nekaterih starih pisateljih; sicer pa ne zahtevajo in ne opravi-

¹ Taki ljudje, ki so stopili brez poklica in ne s pravim namenom v samostan ali v duhovski stan, so bili vedno velika nesreča za vero in cerkev.

² Potemtakem ni bilo v samostanu slabo pre-skrbljeno za modroslovno učenje.

čujejo ne značaji oseb ne razvoj dejanja tako obilnega opisovanja nespodobnosti, tudi je ne omiljuje namen satire.¹ Drugi njegovi tedanji spisi so modroslovni in se pečajo z naukom Raimunda Lulla, pravega čudaka v modroslovju. L. 1583. je šel v London in bil celo na dvoru kraljice Elizabete jako priljubljen, ker se je ujemala dvorska nenravnost z njegovimi nazori in svobodomiselnimi nauki. Izdal je tukaj razne spise, katerih pa ne naštevamo na tem mestu. Nekaj časa je bil na Oxfordskem vseučilišču. Koncem leta 1585. se je vrnil Bruno v Pariz in imel tam predavanja, v katerih je napadal Aristotela in školastiko. Tudi pisal je v tej smeri. Ker si je pa vzbudil veliko znanstvenih nasprotnikov, je šel iz Pariza v nemško mesto Marburg, potem v Wittenberg, središče luteranstva. Tu so bila tla zanj², tu je smel svobodno udrihati po katoliški cerkvi, po Aristotelu, po školastikih. A tudi tukaj je ostal malo časa; njegov nemirni duh ga je gonil naprej. Šel je na praško vseučilišče, kjer je zopet izdal nekaj spisov. Od tukaj je šel kmalu v Braunschweig, kjer je bil prijazno sprejet in dobil tudi plačo za učitelja v Helmstädtu. Iz tega mesta je šel v Frankfurt ob Menu, l. 1591. v Švico (Curih), potem pa v svojo domovino, na Laško. V Padovi je učil modroslovje, a ob enem je zabavljaval katoliški cerkvi. Znano je, da je bila beneška inkvizicija pazna in ostra naprava, kateri ni lahko ušlo kaj sumljivega. Ta je dobila drznega Giordana Bruna v roke in poslala l. 1593. v Rim, kjer so ga postavili pred sodbo. Tožba je bila zaradi odpada od vere (apostazije), zaradi krivoverstva in zaradi preloma redovnih obljub. Da je bil Bruno tega kriv, ni dvoma. Sodišče mu je prigovarjalo, naj se odpove zmotam in obžaluje pregreške. Bruno je sedaj obetal, da prekličiče, potem dvoumno preklical, nato zopet odstopil od preklica, ali odbil vsak dogovor. Zaradi tega omahovanja se je pravda

vlekla dolgo. Naposled so ga obsodili po tedanjih zakonih (zlasti na zahtevo španske vlade, pod katere oblast je bil po rojstvu „pristojen“) k smrti na grmadi, katero je prestal dné 17. svečana l. 1600.

Po tedanjih svetnih in cerkvenih zakonih ga ni moglo doleteti nič drugega.¹ Njegovi nauki so brezbožni, ker tajé osebnega Boga; on je razširjal te pogubne nauke, kjer je mogel, sovražno je napadal katoliško cerkev, nravnost izpodkopaval, zapeljeval, pohujševal, nevero zagovarjal, skrunil svoje redovne obljube . . .

To so zgodovinska dejstva. Tako smrt imenuje „Zvon“ mučeništvo svobodne misli. „Da, „svobodne“ misli, svobodne v onem pomenu, da smeš misliti in storiti, kar hočeš. Ne dotikamo se prav nič tega, kar je v tem in onem vprašanju v svojih mnogih spisih izrekel resničnega — o tem bomo govorili pozneje —, a odločno zavračamo to podtikanje, da je Giordano Bruno umrl za objektivno, za dokazano resnico.

Zares svobodno in več kakor svobodno „pesni“ „Zvonov“ pisatelj o tej smrti tako-le: „Tisto leto, 1600., je bilo ‚sveto leto‘, in neštete množice ljudstva so bile priromale v Rim. Okoli grmade se je kar trlo ljudij in gledalo grozni prizor . . . Vedeli pa niso,

¹ Tu se ne vprašujemo o tem, kakšna čustva nam vzbuja smrt obsojenčeva. Srce — čustvo — se protivi smrti. Celó največji hudodelec vzbuja mehjemu, rahločutnemu srcu sočutje, pomilovanje, zlasti ako se javlja v njem poboljšanje in kesanje. Nikomur ne zamerimo, ako se mu morda smili Giordano Bruno. Smili se nam — odkrito izjavljamo — vsak nesrečnež, čeprav je popolnoma zaslužil in vedoma provzročil svojo bridko usodo. Brez dvoma se je Giord. Bruno smilil svojim sodnikom, smilil se je tudi papežu, zato so leta in leta odlašali z obsodbo. Papež je bil tedaj Klement VIII., jako delaven, pravičen in pobožen mož. Da papež ni hotel poznati osebnih ozirov, ozirov na plemstvo ali kaj drugega, ampak hotel soditi samo po pravici, razvidimo iz tega, da je bila pet mesecev pred Giordanom Brunom k smrti obsojena znamenita Beatrika Cenci (glej „Dom in svet“ 1896, str. 89), ki je bila umorila očeta. Kakor smo že rekli, je to vprašanje — vprašanje pravice, ne rahločutja. Sicer pa sporoča zgodovina tudi, da nastopanje Brunovo pred sodniki ni bilo tako, kakršno samo po sebi vzbuja usmiljenje.

¹ Stöckl, *Gesch. der Phil. des M. A.*, 3., str. 115.

² To nam kaže dovolj, da je bilo glavno delo Brunovo — zoper katoliško vero, in prva njegova želja, znašati se nad katoliško cerkvijo.

da je krivoverec, ki gori na grmadi, poslej nesmrten, in da se začenja ž njim takorekoč nova doba človeške misli.“ (In kakšna je ta „nova doba“? Doba sovraštva proti krščanstvu, doba boja zoper razodeto resnico v imenu svobode).

Pa čujmo in pomislimo, ali so naslednje besede kaj drugega kakor blasfemije: „In on je stal na grmadi sam in zapuščen od vsega človeštva.¹ Krščanski mučeniki so imeli

¹ Tako je „Zvonov“ pisec nekdanj v mladih letih ali v duhovskem zavodu čital in slišal o Kristusu.

oporo v tisočih in tisočih svojih sovornikov in somišljenikov, imeli so oporo v večnem plačilu po smrti. V zadnjih urah mučeništva jih je krepčalo hrepenenje po kroni Kristusovi.“ Tako! Kdor zna, pa zna! Ko bi bil pisec „Zvonov“ manj pesnik in basnik, a bolj resnicoljuben zgodovinar, bi bil dostavil: Po kroni Kristusovi ni hrepenel Giordano Bruno. Ko so mu na zadnji poti ponudili sv. razpelo v roko, je on to znamenje krščanstva odločno od sebe pahnjal.

(Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Govori o raznih cerkvenih slovesnostih v Čadramu. Izdal Dr. Mihael Napotnik, knez in škof Lavantinski. V Mariboru, 1900. Založil pisatelj. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 8°. Str. 156. — Višji pastir naše lepe labodske škofije je izdal v tej krasno opravljeni knjigi pet cerkvenih govorov in kratek nagovor, ki jih je imel ob raznih prilikah v Čadramu. „Rad bi s to knjižico po svojih močeh tudi ustregel želji dušnih pastirjev, ki so na pastoralnih zborih stavili predlog, naj bi duhovniki pogošče priobčevali svoje cerkvene govore, deloma v trajni spomin na posebne cerkvene slavnosti, deloma v poljubno porabo svojim sobratom.“ „Želim pa, da se knjiga brezplačno podeli radodarnim župljanom, ki so posebno zvesto pomagali staviti hišo božjo.“ (Predg.) Pisatelj teh obširnih pridig je znan govornik, temeljit v določevanju resnice, krepak v dokazovanju, jasen v razkladanju, zanimiv v izvajanju in v vzgledih, in — česar ne vemo iz knjig, pač pa iz poslušanja — močan in živahen v besedi. Zato je ta knjiga kakor vsem slovenskim pridigarjem lep vzgled, tako pa zlasti poslušavcem čadramskim dragocen spomin lepih slavnostnih dnij. — Knjiga je okrašena s šestimi lepimi slikami.

Uvod v narodno gospodarstvo. Po Maurice Block-ovi knjigi „Petit manuel d'économie pratique“ uredil Vekoslav Kukovec. V samozaložbi. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. Str. 155. Cena

1 K, po pošti 1 K 10 h (Knjiga se naroča pri M. J. Neratu, uredniku „Popotnikovem“ v Mariboru in se dobi tudi v vseh knjigotržnicah po Slovenskem.) — Namestu predgovora pripoveduje gospod dr. Pavel Turner, kako je nastala ta knjižica. Gospod Turner je sam občeval s pisateljem Maurice Blockom, ki mu je podaril svojo knjižico s tem namenom, da bi jo preložil v slovenščino za družbo sv. Mohorja. Te namere ni dovršil g. Turner, tudi je bil nanjo čisto pozabil, dokler mu ni ugodna sreča ponudila ga. Kukoviča, velikošolca, ko pripravnega moža za namenjeno delo. „In temu sem izročil nekdanj meni namenjeno nalogo, kojo je on — po mojem mnenju — rešil izvrstno.“ Tako g. Turner.

Ko prečitaš to knjigo, porečeš tudi sam, da je delo res hvale in zanimanja vredno. Pojme iz narodnega gospodarstva nam pojasnjuje tako lahko-umevno, da vidiš tudi, od kod izvirajo; spoznavamo razne faktorje v narodnem gospodarstvu, njih razmere in zvezo, zakone in pomočke njih delovanja itd. Naj omenjam le nekatere naslove oddelkov: vrednost, lastnina, delo, zamena, denar, cena, papirnat denar, bankovci, kredit, kapital, obresti, zaslužek, strike, konkurenca, monopol... Vseskozi nas zanima v knjigi francoska duhovitost. — Prevod je dokaj dober, a ni brez jezikovnih, celó ortografskih hib, ki pa bravca ne bodo motile. Zato knjigo jako priporočamo in le obžalujemo, da ni zagledala belega dne med knjigami družbe svetega Mohorja.

L.

Časopis.

19. svečana. Angleži so pri Colenso zasedli holm Langwane; general Hart je po boju prišel v Colenso.

Ob istem času so Angleži z veliko močjo zasledovali burskega generala Cronje, ki se jim je umikal ob reki Modder. Angleži so sklenili ga zajeti.

Buri so sklenili, da opusté obleganje Ladysmitha, ker morajo braniti Oranje-državo, kamor hočejo prodirati Angleži.

22. svečana je bila prva seja zbornice poslancev v novem zasedanju in pod Körberjevo vlado. Ministerski predsednik je izjavil, da vlada ni strankarska, temveč da hoče med narodi mir, podpirati pa delovanje za gmotni in kulturni razvoj.

23. svečana. Vlada je predložila državnemu zboru načrt zakona za tri nove železnice, izmed katerih je prva turska (Tauernbahn), drugi dve pojmeta čez slovensko zemljo in sicer iz Celovca na Bohinj, sv. Lucijo, Gorico, Štanjel, Opčino, Trst.

27. svečana. Burski general Cronje, ki se je več dni junaško boril ob reki Modderi z mnogokrat močnejšimi Angleži, se je udal s 3000 možmi pri Paardebergu, drugače bi bili Angleži Bure postrelili.

28. svečana. Buri so popustili Ladysmith, kamor je došel angleški general Dundonald. (Ladysmith so oblegali 118 dni.) Ob tej priliki so v Londonu zvonili, prodajalne zaprli, mesto razsvetlili.

Razne stvari.

Naše slike.

Slika na str. 169 kaže veselega, živahnega dečka v jako individualnih in značilnih potezah. Podobe ni treba razlagati, pa tudi ne hvaliti, ker se hvali sama. Tem bolj se veselimo tega dela, ker je umetnik pri našem listu šele novinec, ki pa obeta, ako bo vstrajen, lepih sadov. Frančišek Horvat se je rodil 30. listopada l. 1870. in obiskoval doma pri sv. Antonu v Slov. Goricah ljudsko šolo. Na prigovarjanje svojega učitelja, kateri je zapazil v njem veselje in dar za slikarstvo, je vstopil v 16. letu v nauk pri Antonu Gorniku, slikarju pri Sv. Trojici. Po triletnem prvem učenju ga je sprejel v daljnji nauk Martin Pivec, salonski slikar pri Sv. Lenartu, kjer je ostal do vojaščine, h kateri je šel l. 1891. Pri vojaki je imel mnogo prilike za slikanje, ker so njegovi predniki dobro porabili njegovo znanje. Po vojaških letih je delal pri R. Achleitnerju, salonskem in cerkvenem slikarju v Gradcu, prilično obiskoval večerni kurs na ondodnji obrtni šoli in vodil slikanje cerkve v Hausmannstettenu. L. 1895. je začel delati samostojno v Gornji Radgoni, poslikal več kapelic in cerkvenih delov, napravil nekaj slik na platno, a l. 1898. zopet šel učiti se na graško deželno akademijo pol leta. Odtlej je stalno v Gornji Radgoni in ima največ naročil od ogrskih Slovencev. Želimo mu, da bi se vedno trudil za napredek, in ne dvomimo, da bo tudi naš list pokazal še lepih uspehov njegovega čopiča. — „Krüger pri svojih vojaki.“ Ta slika predstavlja jako dobro nam po portretu že znanega predsednika transvaalske republike, Pavla Krügerja pri armadi.

Njegovo priljudno vedenje, preprosti nastop, odkriti značaj, skrb za vojaštvo, mirno odločnost kaže dobro naša slika. Mož si je zaslužil častno mesto med velikimi možmi, zato mu bodi tudi pri nas blag spomin, četudi ga utegnejo zadeti še nesreče. — Sliki na str. 184 in 185 nas spominjata našega zgodovinarja Valvasorja in njegovega rodú. Valvasor, ki je spisal „Die Ehre des Herzogthums Krain“ (rojen 1641, umrl 1693) si je kupil l. 1672. lepi grad Wagensperg blizu Litije. Naša slika nam kaže lepo dvorano iz tega gradú, kjer je bival in deloval naš zgodovinar. Jako fino in okusno je narisala to dvorano iz posebne prijaznosti naša umetnica Ivana Kobilica, ki se je s svojimi deli proslavila tudi že izven domovine, zlasti v Sarajevu in v Djakovu. Ponosni smo, da moremo podati čitateljem ta znameniti proizvod ko nekak vzgled za risanje interieurjev. Naslednja slika pa kaže nagrobni kamen ali spominik Ivana Krstnika Valvasorja, ki je bil stari stric (očetu stric) našega zgodovinarja in imel posestva na Štajerskem (Laškem, Konjicah i. dr.) in umrl l. 1581. Pokopan je bil v Laškem, v bolniški cerkvi, kjer so mu dediči postavili spominik s tem-le napisom: Hie liegt begraben der edl und ernuest Herr Johann Baptista Vavator zum Thurn am Hart und Phantinhaber der Herrschaft Tiffer der gestorben ist am 2. Tag Novembris des 1581 Jar und sein Hausfrau Emerentiana die eingebarne Kislin so gestorben ist am 19 Tag Jenuari des 22 Jar dern peder Sell Got genedig und barmherzig sein welle Amen. Vse drugo razven malih napisov si je lahko pojasniti iz slike same.

Pogovori.

(Dalje.)

Ž. O. G.: Vaše pesmi se beró prav gladko. Tudi jih je že nekaj prinesel „Dom in svet“. Pred seboj imamo Vašo „Priateljem v slovo“. Ker nam je prostor v listu bolj pičel za vse pesmi in pesmice, pa bi vendar radi rojakom, ki v tolikem številu zapuščajo domači kraj in se selijo v daljnjo Ameriko, Vaše slovo na pot izročili, dovolite, da jo natisnemo tu na platnicah:

Oh, tužni dan je vašega odhoda,
predragi! Z doma, kjer ste se rodili,
ljubeče svojce v žalosti pustili,
odnesla vas je oceana voda.

Zasviraj lira in zapevaj oda;
v ljubezni glási ti so se vzbudili.
Ljubezen zvesto bomo vam hranili,
četudi nas ločila je osoda.

In zdaj Amerika vaš dom bo daljna.
Bog spremljaj vas in varuj vas nesreče,
in sad rodé naj nade vam cveteče.

Ne bom več videl vas: o misel žalna!
Srce za Vami vzdihla hrepeneče:
na svidenje v deželi večne sreče!

Da! Naj bo sreča mila našim dobrim ljudem, ki morajo za kruhom pot nastopiti v daljnje kraje, a še bolj vroča želja nam je, da bi se izpremenile okolnosti na boljše tako, da bi domača tla mogla prerejati domače sinove. Hvala Vam tudi na hvaležnem priznanju, ki ste je nam ob jednom izrekli. Prosimo, da nam večkrat še pošljete kak dober svoj spev dovolj dobro uglašene lire svoje!

G. Polde: Da vidno napredujete, moramo priznati; da pa Vaše „petje“ še ni popolno, kaj moremo mi za to? Lepo je, da ste tako navdušen sin domovine in da ji hočete posvetiti vse svoje sile. Zato le porabite te sile — in ker Vam je ljubi Bog dal čuteče srce, kakor kažejo Vaše pesmice, bodete z dobro voljo pa s pozorno pazljivostjo vendar morebiti tudi obliko svojim izlivom zadeli boljše in kolikor toliko tudi pomagli, da se obistini, kar požete:

Le eno željo v srcu nosim,
in to vedno Boga prosim,
da Slovenci bi veseli
boljših časov doživeli

Druga, „Ločitev“, je več ali manj znana po znanih takih pesmicah. Oblika je precej

pomanjkljiva, četudi misel, dasi ne izvirna in nova, dobra. Tako, vidite, bo šlo, če poslušate prejšnji naš svét.

G. Fr. Koseški: „Tukaj Vam pošljem dve pesmici, namreč „Voščilo k novemu letu“ in „Muza“ ter Vas prosim, bodite tako prijazni, da daste, ako je mogoče, prvo pesmico natisniti v prvo številko „Dom in sveta“, drugo v drugo. Z odličnim“ itd. — Prva, kakor ste videli, je bila natisnjena sicer ne v listu, ampak na platnicah; tudi se Vam je povedalo, da je preveč „človeškega“ v njej, kakor da bi se moglo verjeti o „božjem ukazu“, ki Vam je velel, jo napisati. Druge, „Muza“, ne damo natisniti, ker nas le še bolj potrjuje v dvomu, da bi bili pesnik po „volji Božji“. Gledate, oziroma Vaša „Muza, deklica mala“, gleda nebeške prikazni — „Devico Marijo in njene spremljevalke“. Povedó ji, da bo umrla čez trideset dnij, — in ona, ki je „ljubila nad vse nečimurne kratkočase in igre —, postane, ko nekdanj zjutraj vstane, vsa resna in molčeča, več jo ne veseli družba kričeča“. Misel je nekam nejasna, in precej napačna je oblika, v kateri je izražena. Rimana — in še slabo rimana — proza! Kakor Vam prav pride, tako vežete besede: ali je dovolj logično, ali ne; ali slovnično prav, ali ne — to vas ne moti preveč, kaj ne? Četudi pesnikom priznavamo marsikatero prostost, tolike vendar ne moremo in ne smemo. Ko pesnik vsak bi bil, ki nam kaj spiše — no, kam bi pa prišli! Morebiti sodite o sebi, da imate uprav „pevsko žilo“, čutite morebiti tudi, da „sili na dan, kar v srcu tli“ — a morate brzdati svojo domišljijo in vevati ji, da naj izpolnjuje vsaj navadna pravila, ki so določena vsakemu pisatelju, bodi gledé na logiko, bodi gledé na slovnicu. Zatorej, prijatelj dobri, ne zamerite nam, da nismo deli druge Vaše v drugo številko.

G. I. K. v M.: To pa, to: Kar 10, reci deset pesmic ste nam poslali. „Prosim, oprostite, da Vas ... nadlegujem s ponižno prošnjo, da bi poslane pesmice blagohotno ocenili in mi povedali, ali naj se pečam s poezijo, ali ne. Ako je upati, da s pridnostjo kaj dosežem, hočem se pridno vaditi, da postanem kdaj, ako Bog dá, sotrudnik Vašega

priljubljenega mi lista. Zatorej Vas prosim, da me opozorite na vse napake in mi svetujete, česa naj se v pesmih držim in kako naj se vadim v obliki. V nadi . . .“ Lepo pismo, prikupljivo pisano, — tudi datum je tu! — prijazno pa skromno pismo: kdo bi ga ne bil vesel in ne naredil veselja takemu pisatelju! Ta ne sili v list, hoče samo pouka, resnega, resničnega. Torej radi prav odkrito govorimo. Ali, deset pesmic! Pogledajmo jih! Torej prva:

Jutro.

Zlato solnce vzhaja,
gorski vrhi se zlate;
vse iz spanja vstaja,
ptice ljubko žvrgole.

Vetrec lahno veje,
poljubuje nežni cvet . . .
srce se pa smeje,
gledajoče krasni svet.

Kratka pesmica, ljubka pesmica, četudi njena misel ni nova. Kdo že ni čutil takega ob jutru? Obliki ne moremo ničesar očitati, k večjemu, da je manjkalo vejic, katere smo dopolnili mi — iz spoštovanja do naročnikov. Sicer je pa tako preziranje vejic in drugih ločnic pri mladih pisateljih jako navadno. Seve, urednik popravljal in dopolni, pa bo, kaj ne? — Radi bi se ob čem ustavili, pa posebnega ne moremo reči; torej dalje! Druga:

Kdaj . . .

Minul je zopet teden . . .
O čas, kako hitro ti od nas bežiš:
a vendar se ti meni
pri vsej hitrosti prepočasen zdiš!

Kdaj pride čas, ko v srcu
zavlada zaželjeni sladki mir?
O, kdaj dosežem vzore,
o, kdaj zasije sreče mi izvir!

Tudi kratka! To je še najboljše. Čemu veliko besedij, če se v kratkem taka misel lahko pove! Čas Vam gre torej prepočasi? O — verjemite, le prenašlo mine, in ne brez vzroka si je marsikdo pozneje želel „nazaj v preteklost“. Le počasi, le počasi! In če Vam je res mari, kdaj kaj biti in doseči: „carpe diem“! Tudi tej v obliki ne očitamo velikih hib. Vprašali bi k večjemu: kako bo neki tisto, da „zasije sreče vam izvir“? Saj nosite v mladem srcu sedaj izvir sreče, samo tega ne pustite, da se morebiti usuši. — Tretja: „Dijak.“ No, prepisali vendar ne bomo vseh; zmanjkalo bi platnic. Kaj je s

to? „Prijetno je, ko človek dijakuje“ itd. Prav veseli nas, da čutite prijetnost dijaškega življenja že sedaj. Pozneje Vam bo spomin na lepa mladostna leta dijaška gotovo v veselje, če jih dobro porabite, kakor pojedete v pesmi. Nekakšna gazela je ta pesnica. Rime dobre, čiste; beseda gladka, mirna. Tako je prav! Mislili smo si precej, da je temu mlademu možu resno, ko smo brali omenjeno pismo. O naj Vas ne opusti nikoli lepa ideja, ki jo izražate: da se trudite in delujete, da boste kdaj mogli uspešno delovati, in za tem delom gledate na oni kraj, „kjer večno ga plačilo pričakuje“. Dobri mladenič, naj bi Vam nikoli ne šlo iz spomina, kar izražate v tej pesmici! Ohranite si ideale, ki se tako lahko in rado poizgubé iz mladih duš! Četrta:

Šmarnici.

Pozdravljena šmarnica bela,
ki tukaj na skali stojiš!

Kaj? Na skali stoji šmarnica? Te niste dobro videli menda. Botanika ima drugačen pojem o šmarnici in ne pove, da bi na skali rastla. Vendar vsa pesem ni napačna: lepe misli, lepa čustva Vam budi ta šmarnica, torej si mislimo, da je bila poprejšnja prirodoepisna opomba le „lapsus calami“. Da Vam je i za Marijo „duša vneta, ki ljubi, časti jo srce“, tudi to kaže, da je nepokvarjeno. Vedno bolj se nam prikupujete, ne samo radi mislij, tudi radi oblike. Da, da: če boste tako delali in napredovali, potem boste sotrudnik ne samo „Domu in svetu“, ampak pri še imenitnejših delih za narod in za človeštvo. — Tudi „Vzorniku“ svojemu ste zapeli, svojemu bratrancu. Če je tako, kakor pojedete — lepo, izkušajte ga doseči; pride čas, da boste delovali za narod in dom, kateremu se hočete posvetiti. Naj Vas ne moré „Skrbi“ in ne dajte v mladem srcu prostora „obupu“; ako zaupate božji previdnosti, gotovo ne boste osramočeni. — Lep je Vaš „Kres“, prisrčna Vaša „Pred svetim obhajilom“. Nikar se ne bojte za ono najbolj skrito, a tudi najmilejšo srečo! A držite se trdno sklepne misli:

Zatorej trdno se srce
Njegovega sedaj okleni:
„O daj, da vedno ljubim Te,
ostani vedno Ti pri meni!“

Tudi hvaležno je Vaše srce in to je drugo lepo svojstvo Vašega značaja. M. B.

(Dalje.)